Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеня магістр

студентки **Мурадова Інджі Абулфаз кизи**

академічної групи **035м-19-1**

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»
на тему: «Засоби вираження модальності при перекладі на українську науково-популярних текстів (на прикладі англійської та німецької мов).»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	**проф. Введенська Т. Ю.**			
розділів:				
1.				
2.				

Рецензент	**Проф. Введенська Т.Ю.**			

Нормоконтролер	**доц. Бойко Я.В.**			

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
перекладу

_____ __Введенська Т. Ю._
(підпис) (прізвище, ініціали)

«_____»_____2020 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студентці **Мурадова І.А.** **академічної групи** **035м-19-1**
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»
на тему: «Засоби вираження модальності при перекладі на українську науково-популярних текстів (на прикладі англійської та німецької мов).»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 965-с від 20.11.2020

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	Дослідження модальності як функціональна-семантичної категорії сучасної англійської та німецької мови.	14.10.20
Розділ 2	Особливості вживання модальних дієслів в тексті науково-популярної статті.	5.12.20

Завдання видано _____ ____Кабаченко І.Л._____
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2020

Дата подання до екзаменаційної комісії 21.12.2020

Прийнято до виконання _____ _____Мурадова І.А._____
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....4
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ……..…….....6
1.1. Загальне поняття категорії. Види модальності 6
1.2. Класифікації засобів вираження модальності в англійської мові...14
1.3. Основне значення модальних дієслів у німецькій мові……28
1.4. Лексичні засоби вираження модальності у німецькій мові…….41
Висновки до 1 розділу…….....…….……52
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ В ТЕКСТІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ СТАТТІ……55
2.1 Аналіз модальних дієслів, вживаних в тексті науково-популярної статті…….....55
2.2 Модальні дієслова та особливості їх перекладу в німецьких науково-популярних текстах…….58
2.3 Модальні дієслова та особливості їх перекладу в англійських науково-популярних текстах……..76
Висновки до 2 розділу……80
ВИСНОВКИ…….....82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..84

ВСТУП

У лінгвістиці модальні слова та словосполучення вважаються одним із найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів, які привертають особливу увагу вчених з другої половини XX століття. Але вони й досі не отримали повного розгляду у зв'язку з їх багатоплановістю, специфічністю мовного вираження та функціональними особливостями.

Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як В.В. Виноградов, Ш. Баллі, О.І. Бєляєва, З.К. Долгополова, Л.С. Єрмолаєва, Г.О. Золотова, Ф.Р. Палмер, В.З. Панфілов, ін. Завдяки численним працям учених було визначено основні поняття, пов'язані з функціональним статусом зазначеної категорії, а також описано основні засоби її вираження в мові. Проте «феномен модальності» тільки посилює інтерес учених до її вивчення.

Актуальність даного дослідження визначається необхідністю подальшого поглибленого вивчення й уточнення змісту, обсягу й засобів вираження категорії модальності, яка становить науковий інтерес у теоретичному й практичному аспектах.

Важливість проблеми полягає ще й в тому, що модальність як лексико-граматична категорія викликає багато труднощів у процесі перекладу та при дослідженні її функціональності. Це, насамперед, пов'язано з розбіжністю засобів вираження модальності в англійській та українській мовах, що призводить до неповного або неточного її розкриття під час перекладу.

Об'єктом дослідження є модальність як функціонально-семантична категорія англійської та німецької мови.

Предметом дослідження є особливості засобів вираження модальності при перекладі науково-популярних текстів з англійської та німецької мови на українську.

Мета дослідження: дослідити засоби вираження модальності у науково-популярних текстах при перекладі з англійської та німецької мови на українську.

Поставлена мета зумовлює виконання наступних завдань:

− розглянути теоретичні аспекти сутності категорії модальності;

− уточнити поняття модальності та класифікації;

− порівняти засоби вираження модальності в англійській, німецькій та українській мовах;

− визначити основні труднощі перекладу модальних дієслів у науково-популярних текстах;

− на основі граматичного та перекладацького аналізу твору з'ясувати способи і засоби перекладу модальних дієслів на українську мову;

− здійснити практичний аналіз передачі модальності при перекладі науково-популярних текстів з англійської та німецької мови на українську.

Матеріалом дослідження послугували тексти офіційно-ділового стилю, суспільно-інформативні тексти та науково-популярні тексти.

Наукова новизна роботи полягає у багатосторонньому дослідженні модальності як функціонально-семантичної категорії, висвітленні загального поняття категорії та різновидів модальності, дослідженні різних способів вираження модальності в англійській та німецькій мові тощо.

Основні методи дослідження: метод порівняльно-перекладознавчого аналізу, метод зіставлення, метод опису та крос-культурного аналізу.

Теоретичне значення дослідження зумовлено його внеском у вирішення проблеми виявлення закономірностей відтворення модальності у перекладі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати, отримані в ході даного дослідження, можуть бути використані в теоретичному курсі лексикології, стилістики, теорії і практики перекладу, на практичних заняттях з англійської та німецької мови на різних рівнях навчання.

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного), висновків, списку використаних джерел.

Апробація результатів роботи була здійснена шляхом публікації тез в збірнику наукових робіт «Євромови 2020: інновації та розвиток».

РОЗДІЛ 1.
ДОСЛІДЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

1.1 Загальне поняття категорії модальності. Види модальності.

У сфері перекладу існують досить складні та багатоаспектні категорії, що привертають увагу науковців. Проте чи не найсуперечливішим явищем є категорія модальності, що в силу своєї багатоплановості все ще залишає поле для подальшого її вивчення. Модальність розглядається як функціонально-семантична категорія, мовна універсалія, що проявляється в основних категоріях мови. Ця мовна категорія виступає важливим елементом комунікації, виражаючи відношення того, хто говорить до висловлювання, і є невід'ємною властивістю тексту, що вміщує відношення автора до дійсності.

За допомогою модальності ми можемо виражати свої думки вільно, експресивно, адже неможливо передати необхідну інформацію без демонстрування нашого ставлення до того, що ми повідомляємо. Тому модальність відіграє важливу роль в текстах будь-якого стилю, будь-якого жанру.

Проте, поняття ‘модальність’ досі не має чіткої окресленості. Лінгвісти розрізняють логічну й мовну модальності, а в межах останньої − безліч парадигм і підпарадигм (суб'єктивна та об'єктивна модальності; реальна та ірреальна модальності тощо). На сьогодні все ще не існує єдиної думки серед мовознавців щодо меж синтаксичної і морфологічної модальностей; не існує відповідного спільного метамовного інструмента для аналізу проблеми. Це

призводить до суттєвих розбіжностей у визначенні кількості способів дієслова, до труднощів у спробах чітко окреслити мовний арсенал для побудови ефективної комунікативної стратегії й тактики тощо.

Для чіткості мовного аналізу модальності слід встановити, який чинник (форма чи значення) є домінуючим для опису явища і на якому рівні доцільно досліджувати модальність. На наш погляд, до лінгвістичного аналізу реалізаторів модальності обох чинників слід залучати і форму, і значення. Проте домінуючим має бути значеннєвий чинник: мета комунікації − це, умовно кажучи, пошук смислу: значення безпосередньо корелює зі смислом, а форма виступає інструментом для передачі значення. І тут варто говорити про модальність на різних мовних рівнях: морфологічному (способи дієслова, модальні слова, вигуки тощо), синтаксичному (інтонація, порядок слів, внутрішньореченнєві зв'язки тощо) та текстовому (модальність як одна з основних категорій тексту і т. ін.).

Лінгвістика пройшла довгий і звивистий шлях в дослідженні модальності, ґрунтуючись на досягненнях логіки, семіотики і психології. Однак модальність досі не отримала повного пояснення в зв'язку з її багатоплановістю, специфічністю мовного вираження і функціональними особливостями. Дослідники дають різні визначення категорії ‘модальність’.

Перше визначення модальності зустрічається в 1969 році в лінгвістичному словнику О.С. Ахманової, яка розглядає модальність як понятійну категорію зі значенням відношення мовця до змісту висловлювання і відносини змісту висловлювання до дійсності (відносини повідомляється до його реального здійснення), що виражається різними лексичними і граматичними засобами, такими як форма і спосіб, модальні дієслова тощо [1, 607]. Модальність може мати значення твердження, наказу, побажання, допущення, достовірності, ірреальності й ін.

В словнику лінгвістичних термінів (1969) дається також поділ модальності за видами [1, 607]:

− модальність гіпотетична (hypothetical (suppositional) modality), яка передбачає представлення змісту висловлювання як можливого;

− модальність дієслівна (verbal modality), що виражається дієсловом;

− модальність ірреальна (unreal modality), яка представляє зміст висловлювання як неможливий, нездійсненний;

− модальність негативна (negative modality), що представляє зміст висловлювання як такий, що не відповідає дійсності.

У 1980 році було відзначено, що, по-перше, модальність виражається різнорівневими засобами мови, по-друге, вказується, що категорія об'єктивної модальності співвідноситься з категорією предикативності, по-третє, окреслюється коло явищ, що відносяться до явищ модальності [59, 513]:

1) значення реальності-ірреальності: реальність позначається синтаксичним індикативом (теперішній, минулий, майбутній час); ірреальність − ірреальними способами (умовний, закличний, бажаний, спонукальний);

2) суб'єктивно-модальне значення − ставлення мовця до того, що повідомляється;

3) в сферу модальності включаються слова (дієслова, короткі прикметники, предикативу), які своїми лексичними значеннями виражають можливість, бажання, повинність.

Словник іншомовних слів (1996) дає наступне визначення даного поняття: модальність − (фр. *modalite*, лат. *modus* спосіб) − модальність судження − відмінність між логічними судженнями в залежності від характеру встановленої ними достовірності − від того, чи виражають вони необхідний або тільки ймовірний зв'язок між логічним підметом і присудком. За модальністю розрізняють судження: аподиктичні, асерторичні і проблематичні. Перейдемо до розгляду визначення даного терміну в тлумачному словнику Ушакова Д.Н. (1996): модальність − (англ. modality) понятійна категорія зі значенням відношення мовця до змісту висловлювання

і відношення висловлювання до дійсності (відношення повідомляється до його реального здійснення), що виражається різними граматичними і лексичними засобами, такими як форми способу дієслова, модальні дієслова та інтонація [58, 510].

Перша вдала спроба комплексної, всебічної характеристики модальності в російському мовознавстві належить В.В. Виноградову, який простежив історію її вивчення, виявив обсяг і конкретний зміст та простежив засоби вираження її значень. В.В. Виноградов в своїй праці “О категории модальности и модальных словах в русском языке” дотримувався концепції, в якій речення, відбиваючи дійсність в її практичній суспільній свідомості, відображає відношення до дійсності, тому з реченням, з різноманітністю його типів, тісно пов’язана категорія модальності. Кожне речення містить в собі суттєву конструктивну ознаку, модальне значення, тобто містить вказівку на відношення до дійсності. Тому вважається, що категорія модальності належить до числа основних, центральних мовних категорій які, в різних формах, можна знайти в мовах різних систем [9, 217]. Науковець також відмічав, що зміст категорії модальності та її форми історично мінливі.

У західноєвропейській лінгвістиці основоположником найпоширенішої концепції модальності був швейцарський лінгвіст Ш. Баллі. На його думку, у будь-якому висловлюванні можна виділити основний зміст (диктум) і модальну частину (модус), у якій виражається інтелектуальне, вольове чи емоційне судження мовця щодо диктуму. Він розрізняє експліцитний та імпліцитний модуси. Основна форма вираження експліцитного модусу – головне речення в складі складнопідрядного з підрядним додатковим.

Отже, модальність у трактовці Ш. Баллі виступає як синтаксична категорія, у вираженні якої домінантну роль відіграють модальні дієслова – підклас дієслів на позначення судження мовця про предмет мовлення, які відрізняються від інших дієслів тим, що можуть приєднувати додаткове підрядне речення [4, 416].

Як вважав швейцарський вчений, “Модальність – це душа речення; як і думка, вона утворюється загалом в результаті активної операції суб’єкта мовлення. Тобто, не можна надавати значення висловленню, якщо в ньому не було хоча б якогось висловлення модальності”. Науковець розрізняє три загальні різновидності модальності: можливість, неможливість та необхідність [4, 416].

Ю.С. Правдівцева вважає, що найбільш розповсюджене визначення мовної модальності полягає в тому, що ця категорія виражає повідомлення з погляду мовця [45, 308].

В.Г. Гак розрізняє три види модальності: *алетична* (модальність об’єктивної можливості), *эпистемічна* (модальність знання), *деонтична* (наказова модальність). Останні дві суб’єктивні та залежать від волі мовця. Кожна модальність має три ступеня: позитивну, негативну та проміжну. Будь-який вид модальності може супроводжуватись висловленням почуття та оцінки, які виділяють в особливий вид модальності, модальність норми та оцінки.

На думку Н.Й. Вус сьогодні найвідомішими є три тлумачення терміну модальності у лінгвістиці:

1) модальність – це відношення змісту висловлювання до дійсності. Прихильниками такого тлумачення є В. Виноградов, А. Мірович та К. Свобода;

2) І. Беллерт, А. Богуславський, А. Вежбицька та В. Малджієва розуміють модальність як відношення мовця до змісту висловлювання;

3) модальність як комбінація відношення змісту висловлення до дійсності та відношення мовця до змісту висловлювання розглядається такими вченими як У. Гаєвська та В. Шмілауер. Вони стверджують, що модальність є досить складним багатоаспектним поняттям, яке включає в себе декілька явищ, що накладаються один на одного [11, 128].

В.М. Бондаренко конкретизує визначення аналізованої категорії: “Модальність – мовна категорія, яка вказує на характер відображених у

змісті речення об’єктивних зав’язків і на ступінь достовірності змісту того ж речення з погляду мовця” [6, 55]. Дослідник також констатує наявність різних теорій щодо суті цієї категорії, її меж, класифікації модальних значень та речень за модальною ознакою. Вчений зазначає, що модальність часто ототожнюють з предикативністю, з категорією способу дієслова тощо. Нерідко категорія модальності трактується без урахування рівня мови, на якому вона функціонує.

В.М. Бондаренко зазначає, що основним питанням у вивченні модальності як мовної категорії має бути визначення видів модальних значень, які складають головний її зміст. Учений вважає недоцільним намагання деяких авторів звузити поняття категорії модальності, обмежуючи його трьома видами модальних суджень (можливість, дійсність, необхідність). Також надто широким видається розуміння цієї категорії як всеохоплюючої, комплексної, багатопланової: йдеться про відношення змісту речення до дійсності чи будь-яке суб’єктивне ставлення мовця до змісту речення. Зважаючи на сказане вище, можна окреслити на порядку денному лінгвістики як одну з першочергових проблему з’ясування видів модальних значень, класифікації модальності, її змісту.

Академик І.І. Мєщанінов називав модальність понятійною категорією, тобто такою, що передає в мові поняття, які існують у певному суспільному середовищі. Ці поняття не описуються за допомогою мови, а виявляються в ній, в її граматичній та лексичній будові. Понятійні категорії можуть есплікуватись у лексиці, синтаксисі і морфології; реалізуючись у формальному боці синтаксису й морфології, вони стають граматичними поняттями [39, 196].

Модальність, притаманна будь-якому тексту – це мовленнєве втілення образу автора, оцінка автором художнього світу з позицій твердження або заперечення, реальності/ірреальності подій, впевненості в їхній вірогідності або сумніву. Модальність може виражатися за допомогою модальних часток, модальних слів, модальних дієслів і граматичної системи способу.

Думки науковців з приводу видів модальності різняться. Численні дослідження на цю тему вказують на те, що не існує єдиної класифікації, оскільки різні мовознавці розглядають цей феномен по-своєму і відповідно пропонують все нові й нові види модальності. Англійські лінгвісти дотримуються такої класифікації: умовна та дійсна (види модальності, що різняться способами дієслова: дійсний та умовний), а також епістемічна модальність. Інші мовознавці виділяють логічну та сегментну модальність. Проте загальноприйнятим слід вважати поділ цієї категорії на суб'єктивну та об'єктивну. Така класифікація визнається більшістю лінгвістів і відбиває два типи логіко-граматичних зав'язків: відношення змісту речення до об'єктивної дійсності та ставлення мовця до змісту висловлювання.

Крім об'єктивної та суб'єктивної модальності, існує ще і текстова модальність. Вивченням проблеми текстової модальності займалися такі мовознавці, як О.О. Селіванова, О.Н. Журавльова, В.А. Кухаренко. О.О. Селіванова вважає, що дана категорія включає підкатегорію емотивності – одну з базових властивостей художнього тексту, яка співвідноситься з емоціогенними знаннями і актуалізується за допомогою активованих текстових компонентів, що втілюють авторські емоційні інтенції та, моделюючи можливі емоції адресата, зв'язані з сприйняттям та інтерпретацією текстової модальності [54, 56].

О.Н. Журавльова розглядає текстову модальність як екстралінгвістичну категорію, що може не мати прямої експлікації в поверхневі структури тексту, але завжди присутня в глибинній і сприяє розкриттю суті тексту [6, 81]. Вона виявляє себе в чотирьох основних аспектах:

− відображення реальності/ірреальності створюваного текстового світу;

− емотивно-оцінне ставлення автора до персонажів;

− емотивно-оцінне ставлення персонажів один до одного;

− передбачувана оцінка читача.

Отже, ми бачимо, що текстова модальність включає в себе категорію авторської модальності. Авторська модальність досліджувалася багатьма вченими, одним з яких є В.А. Кухаренко. На її думку, ставлення автора до зображуваного завжди входить до складу образу [34, 327].

Авторська модальність є найбільш проблемним видом модальності для перекладу, яка у переважній більшості випадків відображає втілення інтенції автора тексту, звідки й отримала таку назву. Деякими науковцями вона розглядається як багатопланова категорія, що не обмежена лише образом автора, але охоплює також й образ персонажа та реалізується на всіх рівнях тексту, в тому числі і на синтаксичному [34, 327]. При цьому важливо підкреслити, що категорія авторської модальності в значній мірі визначається особистісними особливостями автора, його емоційно-етичною сферою, аксіологічними установками. Саме цей факт і становить труднощі під час перекладу такого тексту іншою мовою, оскільки у цьому випадку для вираження модального значення автор може використовувати весь мовний арсенал на власний смак і розсуд й не слідувати загальноприйнятим правилам.

Зокрема, суб'єктивна точка зору може реалізовуватися за допомогою лексико-граматичних (модальних дієслів), лексичних засобів (модальних слів та модальних виразів), прикметників та прислівників, що мають модальне значення, емоційною формою присудка, інвертованим порядком слів, емфатичними конструкціями тощо. Такий широкий набір мовних засобів вираження зумовлює проблему відтворення тексту таким чином, щоб не було порушено змістової цілісності оригінального висловлювання.

В.Н. Мещеряков, дослідник-лінгвіст, виділяє також сегментну модальність, яка за його визначенням "характеризує процес розгортання тексту на окремих його ділянках" [40, 112]. Тому не слід забувати не лише про можливість фіксації модальної енергії на "окремих ділянках", а й про вираження присутності автора − коментатора власного тексту, його відношення до тексту.

В розумінні Н.А. Ніколіної, авторська модальність − це авторська позиція, авторське відношення до повідомлення, тому таке відношення, а відповідно і модальність, зазвичай знаходять своє вираження не в прямих оцінках, а в таких рівневих виявленнях системи тексту, як його заголовок, ключові слова (семантичні домінанти), власні назви, ремарки [44, 167].

В той же час Н.С. Валгіна зазначає, що авторська модальність − це вираження в тексті відношення автора до того, що повідомляється, його точки зору, позиції, сформульованого заради повідомлення їх читачу [7, 280].

Також існує логічна модальність, яка полягає в ступені встановленої достовірності думок завдяки тому чи іншому різновиду судження.

Отже, лінгвісти-дослідники виділяють логічну, авторську, сегментну модальність, проте слід зазначити, що поділ модальності на об’єктивну та суб’єктивну є більш традиційним.

1.2 Класифікації засобів вираження модальності в англійської мові

Існують різноманітні класифікації засобів вираження модальності, які залежать від приналежності лінгвіста до тієї чи іншої наукової школи. Так наприклад, І.В. Корунець зауважив, що модальність, будучи екстралінгвістичною категорією, що виражає відношення мовця до реальності, має загальні в англійській та українській мові засоби реалізації, які в себе включають:

1) фонетичні засоби (наголос та інтонація);

2) лексичні засоби (модальні слова та модальні вирази), що виражають суб'єктивну модальність;

3) лексико-граматичні засоби (модальні дієслова);

4) граматичні засоби, що виражають граматичну модальність [26, 448].

Такий поділ також проводить Я.І. Рецкер, який вважає, що в теорії практики та перекладу задача, головним чином, полягає у передачі

суб'єктивної модальності, як фонетичними, так і лексичними, лексико-граматичними та граматичними засобами [48, 240].

Існує декілька класифікацій засобів вираження модальності, проте в даній роботі ми будемо розглядати детальніше класифікацію І.В. Корунця.

1. ***Фонетичні засоби вираження модальності***. Вираження модального значення за допомогою фонетичних засобів завжди мають ідентичну реалізацію в обох мовах, хоча в українській мові часто виражаються за допомогою лексичних засобів (модальні частки та модальні прислівники). Ці засоби також можуть виражати відтінки значення передбачення, застереження, припущення, сумніву, впевненості та ін. Найбільш часто вживаними частками, котрі створюють такі чи подібні значення, є *аж, ж, хоч, б, би, і, й, -но, -то, саме, таки* та ін., а також прислівники *авжеж, адже, надто, певне, напевне, все ж, все ж таки, немов, ніби* та деякі інші. Вибір модальних часток чи модальних прислівників залежить від контексту, хоча в більшості випадків він залежить від перекладача та його власного бажання забарвити текст перекладу. Наприклад, можна при перекладі створити більш слабке чи більш сильне значення слів у реченні:

How fastidious is the human memory! [87, 10]. − Дивовижна таки людська пам’ять / Дивовижна все ж таки людська пам’ять [85, 37].

При перекладі перекладач часто застосовує фонетичні засоби вираження модальності, адже він суб'єктивно відноситься до реальності, зображеної у тексті оригіналу. Це можна побачити за деяких можливих інтерпретацій модального значення у реченні, де модальність виражається за допомогою емфатичного та логічного наголосу, що падає на підмет чи займенник *you* (ти, ви):

I do really wish it hadn't been you [73, 46]. – Мені й справді хотілося, щоб це був не ти [15, 23].

Коли під емфатичний чи логічний наголос попадає англійське модальне дієслово, вираження модальності може збігатися в обох реченнях:

Vitrenko is unlikely to be willing to dissolve her mighty charisma in any "bloc type" alliance [87, 18]. – Вітренко навряд чи буде "розчиняти" свою досить могутню політичну харизму в якомусь об'єднанні "блокового типу [85, 12].

Це саме модальне значення впевненості може виражатися в українській мові за допомогою модального прислівника *певне/напевне* та часток *ж, таки*:

This is sure to be the basis of her electoral campaign [87, 18]. − Напевне на цій основі будуватиметься її кампанія [15, 20].

Значення здивування чи припущення, що виражається в англійській мові за допомогою просодичних засобів, передаються в українській мові за допомогою часток та передачі інтонації та наголосу:

How has the nation or its people changed during this period ? [87, 10]. − Як все ж таки запам'ятали той час люди, що змінилося для них за часи незалежності? [85, 30].

Зазначимо, що інтонація як засіб вираження модальності з чисто фонетичного феномена перетворюється у феномен фонетико-граматичний, тому що він виконує і граматичну функцію.

2. Лексичні засоби вираження модальності. Текстова модальність, відображаючи найбільш загальні та суттєві ознаки тексту, а саме ставлення того, хто говорить чи пише, до дійсності, може реалізувати лексичні засоби. Композити, займаючи проміжне місце між простими словами, похідними одиницями, абревіатурами та ідіомами, вважаються одним із найбільш перспективних способів експлікації.

Композити є одним із засобів вираження модальності у тексті, яка існує у таких аспектах:

1) реальність/ірреальність текстового світу. Категорія модальності поділяється на два види:

а) атрибутивно-модальне значення;

б) суб'єктивно-модальне значення.

Лінгвіст Н.Ю. Шведова вважає, що модальність не може обмежуватись лише вказівкою на відношення того, хто говорить з точки зору реальності/ірреальності [59, 513]. У значній мірі в цій категорії виявляє себе суб'єктивно-оцінне відношення. Крім закладеного в системі форм речення об'єктивно-модального значення, що відносить повідомлення в план реальності/ірреальності, − пише Шведова, − кожне висловлювання, побудоване на основі тієї чи іншої схеми речення, включає суб'єктивно-модальне значення і виражає ставлення мовця до сказаного (власне ставлення автора чи ставлення автора до ситуації, котре виражається за допомогою вираження думок героїв твору) [59, 76]:

In that case we had better discuss it in a cosy room rather than in this wind-swept market-place [73, 167]. − У такому разі нам краще поговорити в затишній кімнаті, а не на цьому ринковому майдані, де віють усі вітри [15, 29].

Композит *wind-swept* виражає ставлення героя до місця негативно, бо воно не є зручним для обговорення їхньої важливої справи. Таким чином, цей композит сприяє цілісному відтворенню реальності у творі − ситуація потребує особливої уваги.

2) Оцінно-емотивне відношення автора до персонажів, змальованих ситуацій, тексту в цілому, покликане сформулювати у читача уявлення схожого емоційно-оцінного характеру, спрямувати дії з результатом (ілокутивна діюча сила) [31, 327].

Наприклад, у реченні:

> *Turning around we saw a little rat-faced fellow standing in the centre of the circle of yellow light…* [73, 166]. − Обернувшись, ми побачили, що в колі жовтого світла від ліхтаря догідливо схилився чоловічок з розпашілим обличчям [15, 6].

Композит *ret-faced* покликаний передати негативне ставлення автора до персонажу, яке розкривається на фоні всього тексту. Зовнішні риси чоловіка розкривають сутність його внутрішнього світу. Наприклад:

The little man stood glancing from one to the other of us with half-frightened, half-hopeful eyes…[73, 167]. − Чоловічок стояв, не рухаючись із місця, і переводив погляд, в якому світилися страх і надія, з мене на Холмса й назад… [15, 6].

Композити *half-frightened, half-hopeful* змальовують персонаж як чоловіка боязливого та жалюгідного.

He curled himself up in his chair, with his thin knees drawn up to his hawl-like nose [73, 43]. − Він скоцюрбився в кріслі, підтягши коліна аж до свого орлиного носа [15, 10].

Автор використовує композит *hawl-like* для зображення носа Холмса, щоб за допомогою зовнішніх рис показати сутність характеру Шерлока Холмса − його спостережливість та хитрість.

3) *Передбачувана оцінка читача*. Оцінка читача є результат співпереживання, що формується у його уяві та завдяки замаскованим шляхам впливу збігається у більшості випадків з оцінкою автора. За допомогою підбору номінатем, автор може впливати на читача, враховуючи набір його очікувань, переконань, смаків, вікових особливостей, тобто передбачуючи його оцінку.

У прикладі: *It allows to see a sample surface topology, to perform high-precision distance measurements on it* (*up to micrometer parts*) композит *high-precision* є певною установкою читачеві, якому автор радить "проводити дуже точні виміри". За допомогою такого прийому автор апелює до пасивної частини читацької аудиторії з упевненістю, що дістане підтримку та позитивну оцінку своєї позиції.

Також до лексичних засобів вираження модальності відносять модальні слова, що виражають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання у реченні. Модальні слова мають значення сумніву, вірогідності, впевненості, передбачення та ін. До них відносять такі слова: *perhaps* (*можливо*), *maybe* (*можливо*), *definitely* (*без сумніву*), *certainly* (*звісно*), *probably* (*можливо*), *of course* (*звичайно*), *surely* (*звісно*), *without a doubt* (*без сумніву*), *in fact*

(*фактично*), *in truth* (*правду кажучи*), *possibly* (*можливо*), *naturally* (*звісно*), *obviously* (*очевидно*), *happily* (*на щастя*), *fortunately* (*на щастя*), *unfortunately* (*на жаль*), *undoubtedly* (*без сумніву*) та інші [59, 516].

Виражаючи сумнів, припущення автор англійського тексту-оригіналу використовує такі модальні слова як *perhaps, maybe, probably, possibly,* які перекладаються словами *можливо, ймовірно, мабуть.*

Well maybe one way for the rest of the world to protect itself is to stop buying American products [87, 6]. − Ймовірно, одним із шляхів для решти країн світу − щоб захистити себе − стане відмова з їхнього блоку від американських товарів [15, 10].

Для вираження впевненості зазвичай вживаються такі модальні слова: *definitely, certainly, of course, surely, without a doubt, no doubt, naturally, undoubtedly.* На українську мову вони перекладаються такими словами як *без сумніву, звісно, звичайно, безперечно.*

We are at present, Doctor − as no doubt you have divined − in the cellar of the City branch of one of the principal London banks [73, 49]. − Зараз ми, докторе, перебуваємо, як ви вже, безперечно, вгадали, в підвалі міського відділення одного з найбільших лондонських банків [15, 7].

Модальні слова *in fact, in truth, truly* також виражають впевненість, яка базується на певних достовірних даних і перекладаються на українську мову словами *правду кажучи, фактично, по-справжньому.*

…before Ukraine truly becomes an independent and worthy nation [40, 10]. − … щоб стати по-справжньому незалежною та гідною державою [85, 16].

Виражаючи позитивне чи негативне ставлення до ситуації, автор англійського тексту-оригіналу використовує модальні слова: *happily, fortunately, unfortunately*. Відповідними еквівалентами цих слів будуть *на жаль* (для вираження негативного ставлення) та *на щастя* (для вираження позитивного ставлення):

Fortunately, we could save our collection of microorganisms [87, 11]. − На щастя, нам вдалося зберегти колекцію мікроорганізмів [85, 23].

Для вираження припущення вживаються такі модальні слова як *evidently, obviously*, що перекладаються на українську мову модальним словом *очевидно*:

This *Godfrey Norton was evidently an important factor in the matter* [73, 16]. − Годфрі Нортон, очевидно, відіграє важливу роль в усій цій справі [85, 20].

Отже, в англійських текстах лексичними засобами вираження модальності можуть бути композити та модальні слова. За допомогою лексичних засобів вираження модальності можна сформувати думку читача та вплинути на його оцінку твору, що і є одними з основних завдань автора, та перекладача відповідно.

3. ***Лексико-граматичні засоби вираження модальності.*** Цей вид модальності в обох мовах реалізується модальними дієсловами або їхніми лексичними еквівалентами.

1. Так, модальне дієслово *can/could*, що виражає фізичну чи ментальну спроможність зазвичай перекладається на українську за допомогою модальних дієслів "*могти, вміти*" чи за допомогою їхніх еквівалентів "*мати змогу / можливість, бути в змозі / мати силу*":

He said that he could finish his work in time [73, 254]. − Він сказав, що може закінчити роботу вчасно [15, 9].

Виражаючи сумнів, підозру, невпевненість (в основному в питальних та заперечних реченнях), значення *can/could* реалізується в українській мові за допомогою часток "*невже, хіба*" або прислівника "*навряд*":

There are not too many people who can afford this kind of accommodation [87, 34]. − Навряд таке житло буде всім по кишені [85, 14].

Коли ми виражаємо докір, здивування чи дозвіл, лексичним еквівалентом модального дієслова *can* в українській мові буде модальне дієслово "*можна*":

Payment can be made in stages until the property is complete [87, 34]. − Можна оплатити вартість квартири частинами, але обов'язково вкластися у термін будівництва [85, 14].

Деякі значення модального дієслова *can* не мають відповідних еквівалентів в українській мові:

A more important event in the nation's history can hardly be imagined [87, 10]. − Важко знайти більш значиму подію в історії України [85, 15].

2. Модальні дієслова *may/might* та їх еквіваленти *to be permitted to/ to be allowed* мають деякі особливості використання та вираження значення.

Коли модальні дієслова *may/might* виражають дозвіл, вони зазвичай перекладаються на українську мову словом "*можна*" або "*дозволяти, не заперечувати*":

May I speak now? [73, 87]. − Тепер дозволяєте мені говорити? [15, 3].

Виражаючи суворе попередження, часто *may* перекладається на українську мову словами *може, може бути*:

Electric shocks may result [87, 51]. − Це може призвести до ураження електричним струмом [85, 16].

Модальні дієслова *may/might* виражають припущення, бажання, невпевненість, можливість виконання якоїсь дії і можуть перекладатися різними способами, в залежності від творчості перекладача:

During an interview a consular officer may concentrate on items that might indicate to him that you true intent is to emigrate [87, 38]. − При співбесіді зусилля консула спрямовані на те, щоб виявити − чи не приховуєте ви бажання емігрувати [85, 16].

3. Модальне дієслово *must* має особливі риси. Воно має значення повинності й сильного припущення [24, 299]. У цьому значенні *must* має в український мові прямий відповідник − модальне дієслово *мусити/повинен/має*:

The installation position must be able to support a loud four times the indoor unit weight [87, 91]. – Місце монтажу внутрішнього блоку має витримувати навантаження в чотири рази більше, ніж вага самого блоку [85, 20].

Часто в українській мові дієслово *must* має більш м'яке значення при перекладі:

Were the people looking at her? *They must be* [73, 33]. − Чи люди дивились на неї? Напевне, що так [15, 4].

Іноді це модальне дієслово не має чіткого вираження і перекладається на українську мову стверджувальним реченням:

It must be in her own house [73, 21]. − Фотографія в неї вдома [15, 29].

4. Модальне дієслово *have to* в українській та англійській мовах мають одне й те саме значення і перекладається словами "*треба, потрібно, необхідно, належить*":

The electoral field has been divided into strips that have to be ploughed up in the autumn [87, 8]. − Майбутні парламентські вибори стають головним фактором у політиці. Виборне поле вже розмежоване на сегменти, які належить "орати" восени [85, 15].

В.І. Карабан зазначає, що *have to* можна назвати синонімом модального дієслова must, що позначає зумовлену обставинами повинність [23, 299].

Часто це модальне дієслово, виражаючи сильну повинність перекладається на українську мову словами:

And we will have to invite workers from other countries [87, 38]. − Нам доведеться запрошувати іммігрантів з інших країн [85, 19].

Отже, перекладаючи модальне дієслово *have to* необхідно звертати увагу на різні фактори, що впливають на переклад.

5. В англійській мові є синонім модального дієслова *have to − to be to,* яке має декілька значень, що реалізуються в залежності від форми та лексичного значення інфінітива, який за ним слідує. Це модальне дієслово може виражати обов'язок чи необхідність виконання якоїсь дії за планом, або за розкладом. Українські еквіваленти цих значень модального дієслова *to be to* − модальні дієслова *мати, повинен, мусити, збиратися*:

I am about to be married [73, 12]. − Я збираюся одружитись [15, 7].

Часто можна зустріти це дієслово у риторичних питаннях, що часто перекладається фразою *питання в тому, що* або *питанням*:

Where are we to find the photograph ? [73, 21]. − Питання в тому, де нам шукати фотографію [15, 7].

6. Модальне дієслово *need* виражає необхідність виконання чогось і перекладається в основному на українську мову модальними словами: *треба, потрібно, необхідно, належить*:

And a great deal needs to be done [87, 10]. − І нам ще належить багато чого досягти [85, 23].

Якщо це дієслово виражає негативне ставлення до якоїсь дії або докір, воно перекладається за допомогою семантичної трансформації:

Who needs an office? [87, 26]. − Навіщо сидіти в офісі? [85, 5].

7. У розмовній англійській мові дієслово dare часто вживається разом з дієсловом *say* – *dare say* і виражає сильне припущення. Воно може перекладатися такими словами як: *насмілюватися, наважуватися, відважуватися, сміти; вважаю, допускаю, цілком імовірно, смію сказати, упевнений, не без того, щоб; наважуватися сказати / стверджувати*:

I dare say that if I had put a hundred pounds down in front of him that man would not have given me such complete information [73, 165]. − Упевнений, що навіть за сотню фунтів не міг би почути від нього стільки відомостей, скількі дістав, запропонувавши парі [15, 20].

В залежності від характеру інфінітива, який може бути активним чи пасивним, конструкції з модальними дієсловами не завжди співвідносяться як синонімічні з одними й тими модальними конструкціями і мають деякі відмінності у відтінках значень та вживанні. Тому для перекладача є дуже важливим своєчасно розпізнати ці конструкції і надати при перекладі їм такого ж відтінку, що в оригіналі.

Отже, більшість модальних дієслів в англійській мові мають прямі відповідники в українській. І якщо знати правила перекладу модальних дієслів, мати гарне розуміння тексту, а також власний творчий підхід − труднощів з такими словами не може виникати.

Крім вище зазначених, існують чотири модальних дієслова в англійській мові, у яких майже немає лексичних еквівалентів в українській мові: *shall, will, would* і частково *should* (форма минулого часу від *shall*). Така особливість цих модальних дієслів пояснюється їхньою складністю вживання, адже вони виражають не лише модальне значення, а й також є допоміжними дієсловами.

1. Модальне дієслово *shall* у своєму модальному значенні в основному вживається з другою та третьою особою множини та іноді (в питальних реченнях) з першою особою однини та множини. В залежності від того, що бажає висловити автор, модальне дієслово shall має різноманітні значення.

Це модальне дієслово може виражати обов'язок чи повинність, яке в українській мові не має чіткого вираження:

Possibility to carry out simultaneous microanalysis of elemental composition and texture shall be provided [87, 3]. − Можливість проведення одночасного мікроаналізу елементного складу і текстури [85, 12].

Модальне дієслово *shall* з інфінітивом також може виражати в простих чи складних речення інші значення.

Часто модальне дієслово *shall* використовується в текстах різноманітних регламентів, декларацій, документів, договорів, контрактів та ін. і виражає примушування та обов'язок:

All legislative Powers shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives [87, 71]. − Вся законодавча влада належить Конгресу Сполучених Штатів, який має складатися з Сенату і Палати представників [15, 60].

2. Модальне дієслово *will* разом із інфінітивом може також виражати різні значення, найголовніші серед яких: *воління (бажання), наполегливу вимогу, рішучість, намір*. Це модальне дієслово вживається з усіма особами в однині та множині, ніколи не втрачаючи своєї функції допоміжного дієслова (для вираження майбутнього часу). У певних випадках модальні значення *will* можуть співставлятися зі значеннями, що має модальне дієслово *would*. В

результаті їхні лексичні еквіваленти в українській мові можуть мати схожі, або навіть ідентичні значення. У різних контекстах це дієслово має різноманітні значення. Кількість модальних значень, що виражає це дієслово − дуже велика.

Виражаючи водночас форму майбутнього часу будь-якої дії та впевненість у її виконанні, *will* може перекладатися на українську мову певними дієсловами, в залежності від контексту, а також за допомогою дієслів *буду, буде, будеш, будуть, будете*:

In the process of joint scientific investigations the instrument will be used for studies of morphology, element content and crystal structure [87, 5]. − В процесі спільних наукових досліджень прилад буде застосований для вивчення морфології, елементного складу та кристалічної структури [85, 7].

Іноді впевненість у виконанні якоїсь дії у майбутньому можна передати за допомогою відповідного дієслова у теперішньому часі:

A lot of women joke that men are not necessary anymore and soon will be redundant [87, 8]. − Жінки часто глузують з чоловіків, ніби на цьому світі вони нічого не варті і без них можна обійтися [85, 9].

3. Модальне дієслово *would* вживається в багатьох ідіоматичних виразах і має як пряме, так і непряме значення.

За допомогою цього модального дієслова можна виразити в англійській мові припущення і передати його в українській мові за допомогою модальних слів чи умовного способу присудка:

It would be better to quietly start the election campaign in a provincial district [87, 18]. − Напевне, краще спокійно балотуватися у провінційному окрузі [85, 9].

За допомогою *would* можна виразити ввічливість, а в українській мові це значення можна виразити за допомогою дієслів у формі минулого часу та частки *би, б:*

I would like to address you on behalf of the EBA Board of Directors [87, 29]. − Я хотів би звернутися до Вас, шановні читачі, від імені ради директорів ЄБА [85, 11].

Умову в теперішньому або минулому часі при перекладі англійських речень можна виразити українською мовою за допомогою логічного наголосу на присудок або за допомогою умовного способу:

You would certainly have been burned had you lived a few centuries ago [73, 75] − Якби ви жили кілька століть тому, вас напевно спалили б на вогнищі [85,10].

4. *Should* як модальне дієслово часто вживається для вираження значень як у теперішньому, так і майбутньому часі (і також для вираження умовності). Воно виражає різноманітні значення і є близьким за значенням до таких модальних дієслів як *ought to, have to, to be to, must*.

Найзагальніше пряме значення цього модального дієслова в українській мові співвідноситься зі стативом *слід, треба, повинно* чи модальним словом або фразою *потрібно/є потреба*.

Так, модальне дієслово *should* виражає обов'язок, повинність, моральний обов'язок та певну необхідність:

Oil steam should not flow into the suction of the air conditioner [87, 82]. − Пара не повинна всмоктуватись в кондиціонери [85, 2].

За допомогою модального дієслова *should* можна виразити пораду / рекомендацію, застереження (іноді наказовим способом):

You shouldn't worry, Watson [73, 45]. − Не хвилюйтесь, Ватсоне [15,50].

Виражаючи пораду чи рекомендацію, автор англійського тексту-оригіналу вживає модальне слово *should*, яке в українській мові перекладається словами *повинен, повинна* та ін., а також наказовим способом:

You shouldn't worry, Watson [73, 45]. − Не хвилюйтесь, Ватсоне [15,349].

Отже, модальність, будучи особливою мовною категорією, без якої неможливо передати ставлення автора до зображуваної дійсності, в перекладі може передаватися тими же засобами, якими вона виражена у тексті-

оригіналі, або іншими засобами, або зовсім не знаходити формального вираження.

До лексико-граматичних засобів категорії модальності належать також часи та способи дієслова, які використовуються для передачі модальності як в англійській, так і українських мовах.

4. ***Граматичні засоби вираження модальності.*** Граматичними засобами вираження модальності є категорії способу та часу, які, власне, вказують на відношення змісту речення до дійсності.

Категорія способу дієслова, як найбільш поширений граматичний засіб передачі нереальності, розуміється як граматична категорія в системі дієслова, що позначає модальність дії, тобто визначає відношення дії до дійсності, яке встановлюється мовцем [57, 520].

Розглянемо вживання способів дієслова в художніх текстах.

− Дійсний спосіб (Indicative) використовується для констатації, ствердження чи заперечення реальної дії в теперішньому, минулому чи майбутньому часі. Модальність дійсного способу полягає в тому, що зміст присудка, а через нього і всього речення представляється/оцінюється мовцем як достовірний:

A shadow of a doubt as to my conduct would bring the matter to an end [73, 14]. − Навіть тінь сумніву щодо моєї поведінки розладнає всю справу [15, 350].

− Наказовий спосіб (*Imperative*) передає модальне значення спонукання до здійснення дії і виражає волю мовця. В англійській мові стверджувальна форма наказового способу другої особи однини і множини співпадає з формою інфінітива:

Don't worry about it! [41, 60]. − Не хвилюйся з цього приводу [38, 112].

− Умовний спосіб I (*Subjunctive I*) по формі співпадає з інфінітивом без частки *to*. Дія, що передається даною формою, є гаданою і цілком можливою − не протиставлена реальності:

And yet it would be the blackest treachery to Holmes to draw back now from the part which he had intrusted to me [87, 24]. − І все ж відмовитись від тієї ролі, яку Холмс мені довірив, означало б вчинити щодо нього найчорнішу зраду [15, 349].

− Умовний спосіб II (*Subjunctive II*) виражає дію, що протирічить реальності. Ця форма передає модальне значення припущення, при цьому міра його реальності може бути різною, в залежності від того, до якого часу належить це припущення – майбутнього чи теперішнього. Цікаво, що обрані романи, де майже всі дії є нереальними, не містять прикладів такого способу.

− Умовний спосіб (*Conditional*) передає нереальну дію в зв'язку з відсутністю необхідних умов для її реалізації. Це − аналітичний спосіб, що утворюється за допомогою модального дієслова should/would:

If I were lucky enough to sit by you, I would have talked to you [87, 26]. − Якби ви дозволили мені сісти біля вас, я б поговорив з вами [85, 112].

Отже, категорія модальності в англійській і українській мовах виражається модальними словами і модальними дієсловами, які виражають одні і ті ж, або різні значення модальності. В науково-технічних текстах більш широкого вжитку набули модальні дієслова, що мають більше значень модальності.

1.3 Основне значення модальних дієслів у німецькій мові

Саме слово *das Modalverb* походить від латинського *modus* – спосіб, образ. У німецькій мові існують сім модальних дієслів: *dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen, lassen.* Ці дієслова виражають відношення до дії і поєднуються в реченні з інфінітивом повнозначного дієслова (Infinitiv без zu) і утворюють разом з ним складні присудки. Їх основна функція полягає в тому, щоб змінити значення повнозначного дієслова:

Ich kann mich nicht daran erinnern – Я не можу це згадати.

Was möchtest du trinken ? – Що б ти хотів випити?

Wir müssen uns beeilen. – Ми повинні поспішати.

Автор вважає за доцільне розглянути модальні дієслова попарно у зв'язку зі схожим значенням дієслів кожної з пар.

können ma dürfen

Ці дієслова виражають можливість що-небудь зробити і мають значення *могти.*

Können:

Основні значення: *могти, мати фізичну можливість, вміти:*

Ich kann Deutsch sprechen. – Я говорю по-німецьки.

Er kann sehr gut tanzen. – Він вміє дуже добре танцювати.

Має значення дозволу (тут можна порівняти з *dürfen*):

Darf ich das Buch öffnen? – Я можу відкрити книгу?

Sie können das Buch öffnen. – Ви можете відкрити книгу.

Також хотілося б привести словникове пояснення сенсу цього дієслова:

Können:

1. Imstande sein, etwas zu tun, etwas zu tun vermögen: Er kann Auto fahren; wer kann mir das erklären?

2. Aufgrund entsprechender Beschaffenheit, Umstände: Die Möglichkeit haben, etwas zu tun: das Flugzeug kann bis zu 300 Passagiere aufnehmen; ich konnte leider nicht kommen....

3. Aufgrund bestimmter Umstände die Berechtigung zu einem Verhalten haben; in bestimmten Gegebenheiten die Voraussetzungen für ein Verhalten finden: Du kannst ohne Sorgen sein; darauf kannst du dich verlassen.

4. Die Freiheit haben etwas zu tun; dürfen: Sie können hier telefonieren; kann ich bitte mal den Zucker haben?

5. Dient dazu, auszudrücken, dass ein bestimmter Sachverhalt möglicherweise gegeben ist, dass ein bestimmter Fall möglicherweise eintritt: das Paket kann verloren gegangen sein: Der Arzt kann jeden Augenblick kommen.

6. Fähig, in der Lage sein, etwas auszuführen, zu leisten; etwas beherrschen: er kann etwas, nichts, viel: Sie kann Russisch.

7. In bestimmter Weise zu etwas fähig, in der Lage sein: Er lief so schnell er konnte; sie lief, was sie konnte.

8. Die Möglichkeit, Erlaubnis haben, etwas zu tun: Mutti, kann ich ins Kino?

9. Kraft zu etwas Bestimmtem haben: Er aß, bis er nicht mehr konnte.

Dürfen

Має значення дозволу:

Das Kind darf auf die Straße gehen. – Дитина може, йому дозволено піти на вулицю.

Для порівняння тут можна навести такий приклад:

Das Kind kann auf die Straße gehen – Дитина може/фізично в змозі піти на вулицю.

Із запереченням модальне дієслово *dürfen* має значення заборони:

Hier darf man nicht Baden. – Тут не можна купатися. Заборонено зважаючи на небезпеку.

Для порівняння:

Hier kann man nicht baden – Тут не можна купатися. Вода з мазутом або її взагалі немає, тобто фізично немає можливості купатися.

Висловлює ввічливу форму або пропозиція:

Darf ich Ihnen Hilfe leisten? – Я можу вам чимось допомогти?

Словникове пояснення сенсу цього дієслова:

Dürfen:

1. Die Erlaubnis haben, berechtigt, autorisiert sein, etwas zu tun: Darf ich bitten? (Höfliche Form der Aufforderung zum Tanz, zum Essen, zum Betreten eines Raumes): Ich habe nicht kommen dürfen.

2. Drückt einen Wunsch, eine Bitte, eine Aufforderung aus (oft verneint): Du darfst jetzt nicht aufgeben; Ihm darf nichts geschehen.

3. Die moralische Berechtigung, das Recht haben, etwas zu tun: darf der Mensch künstliches Leben schaffen? Das hätte er nicht tun dürfen!

4. Veranlassung zu etwas haben, geben: Wir durften annehmen, dass der Film ein voller Erfolg werden würde.

5. Es ist wahrscheinlich, dass...: Diese Zeitung dürfte die größte Leserzahl haben; Es dürfte nicht schwer sein, das zu zeigen.

6. Etwas Bestimmtes tun dürfen, sich (an einen bestimmten Ort) begeben dürfen: Darfst du das? Er hat nicht gedurft (Es ist ihm nicht erlaubt worden),

Дієслова *können і dürfen* позначають можливість здійснення, виконання якої-небудь дії, що виражається смисловим дієсловом:

Er kann – він може, йому можна.

Er darf – він може, йому можна.

Відмінність полягає в тому, що дієслово *können* означає можливість швидше фізичного характеру:

Wer will, der kann. – Хто захоче, той зможе.

А дієслово *dürfen* – дозвіл, тобто можливість з будь-чийого дозволу (gestattet sein).

Wer anpassungsfähig ist, kann sich auf seine Umgebung einstellen. – Ті, хто адаптується, можуть адаптуватися до свого оточення.

Verbotene Dinge dürfen nicht getan werden. – Не можна робити заборонені речі.

Ich habe nicht kommen können – Я не міг прийти.

Ich habe gehen dürfen – Мені дозволили піти.

Дієслово *dürfen* висловлює припущення:

Morgen dürfte schönes Wetter sein.– Завтра повинна бути гарна погода.

Дієслово *können* також висловлює припущення, але засноване на об'єктивній можливості.

Er kann viel gelesen haben. – Він міг багато читати.

Наступну пару становлять модальні дієслова *wollen* і *mögen*, які висловлюють *бажання* і *прихильність*.

Wollen

Основні значення: бажати, хотіти.

Wir wollen das machen. – Ми хочемо це зробити.

У значенні імперативу:

Wollen wir zur Universität gehen! – Ходімо до університету!

Це модальне дієслово виражає також значення наміру або дії в майбутньому:

Morgen will er ins Grüne fahren – Завтра він збирається поїхати за місто.

Словникове пояснення сенсу цього дієслова:

Wollen:

1. Die Absicht, den Wunsch, den Willen haben, etwas Bestimmtes zu tun: er will uns morgen besuchen: Wir wollen gerade gehen.

2. Dient der Umschreibung einer Bitte, eines Wunsches: ich wollte Sie bitten, fragen, ob ...

3. Wunsch, eine höfliche, aber zugleich bestimmte Aufforderung auszudr ü cken: Das wolle Gott verhüten!

4. Dient dazu, eine von dritter Seite aufgestellte Behauptung wiederzugeben und gleichzeitig auszudrücken, dass man an deren Richtigkeit Zweifel haben kann: Er will das gewusst, gesehen haben; Er will ein Kenner sein (hält sich für einen Kenner)!

5. Dient in verneinten Aussagesätzen dazu, auszudrücken, dass ein bestimmtes Ereignis, dessen Eintreten man sich wünscht, nicht eintritt: Die Wunde will nicht heilen; der Motor wollte nicht anspringen.

6. Dient in Verbindung mit einem Verb im Zustandspassiv dazu, auszudrücken, dass es erforderlich, notwendig ist, dass etwas Bestimmtes geschieht, getan wird: Das will gelernt sein.

7. Dient dazu, den Zweck, die Funktion von etwas Bestimmtem anzugeben; sollen: Das will nichts heißen, will nicht viel sagen (heißt, bedeutet nicht viel).

8. Etwas Bestimmtes tun, bewirken, erreichen wollen: Das habe ich nicht gewollt; Wer weiß, was er will.

Mögen

Основні значення: любити, мати прихильність.

Sie mag Saft. – Вона любить сік.

Форма умовного способу *«möchte»* висловлює бажання в теперішньому часі (в минулому часі це значення висловлює дієслово wollen):

Was möchten Sie? – Що б ви хотіли?

Для порівняння:

Er wollte das erfahren. – Він хотів це дізнатися.

Словникове пояснення сенсу цього дієслова:

Mögen:

1. Zum Ausdruck der Vermutung; vielleicht, möglicherweise sein, geschehen, tun o. Ä.: jetzt mag er denken, wir legten keinen Wert auf seinen Besuch.

2. Zum Ausdruck der Einräumung od. des Zugeständnisses: sie mag es tun.

3. Den Wunsch haben: ich möchte kommen.

4. Wollen, geneigt sein, die Neigung und Möglichkeit haben (besonders verneint): ich mag nicht weggehen.

5. Zum Ausdruck der Aufforderung o. Ä.; Sollen: sie mag sich ja in Acht nehmen!

6. Für etwas eine Neigung, Vorliebe haben; etwas nach seinem Geschmack finden; gern haben: sie mag klassische Musik.

7. Für jemanden Sympathie od. Liebe empfinden; leiden mögen, gern haben: niemand hat ihn gemocht.

8. Den Wunsch haben: sie hat nicht in die Schule gemocht.

У своєму прямому значенні дієслова *wollen* і *mögen* висловлюють *бажання, намір, хотіти щось зробити.*

Ein Freund will mit ihr reden. – Подруга хоче поговорити з нею.

Diesen Rat will er befolgen (das ist seine Absicht, eigener Wille). – Він хоче слідувати цій поради (це його намір, його власна воля).

Ich mag ihn nicht sehen – Я не хочу (бажаю його бачити).

Ich möchte rauchen. – Мені хочеться курити.

Інші випадки використання:

У допустовому значенні:

Möge kommen was da will. –Будь що буде.

Er mag tun, was er will, es ist seinem Leiter nichts recht. – Що б він не робив, його начальник завжди незадоволений.

Непрямий наказ:

Er wolle sofort zu mir kommen! – Нехай він зараз же прийде до мене!

Möge er doch kommen! – Нехай він прийде!

Припущення:

Einige Hausbewohner wollen um Mitternacht unheimliche Geräusche hören – Деякі мешканці будинку (стверджують, що вони чули) по всій ймовірності могли чути дивні шуми опівночі.

Sie mögen Recht haben/gehabt haben, aber das interessiert niemanden – Можливо Ви маєте рацію/були праві, але це нікого не цікавить.

Es scheint ein schöner Tag werden zu wollen. – День обіцяє бути хорошим.

Das Wetter mag Morgen sonnig sein. – Погода завтра може бути сонячною.

Відмінності:

Дієслово *wollen* може виражати твердження:

Er will es nicht getan haben. – Він стверджує, що він цього не робив.

Ich will nichts gesagt haben, aber... – Я нічого не стверджую, але…

Er will diese Arbeit allein gemacht haben. - Він стверджує, що виконав цю роботу без сторонньої допомоги.

Категоричный наказ:

Willst du antworten! – Зараз же відповідай!

У значенні майбутнього часу:

Wir wollen sehen! – Подивимося!

Mögen може виражати:

Невпевненість, нерішучість, безпорадність (тільки у питальних реченнях):

Wie mag der Einbrecher wohl in die Bank gekommen sein? – Яким чином злочинець міг проникнути до банку?

Протилежність:

Sie mögen Recht haben/gehabt haben, aber das interessiert niemanden. – *Можливо Ви маєте рацію/були праві, але це нікого не цікавить.*

Перифраза: *Obwohl sie vielleicht Recht haben, interessiert das niemandem.*

Останню пару модальних дієслів становлять *müssen* і *sollen*, які виражають *необхідність і повинність.*

Müssen

Висловлює необхідність, обумовлену законами природи:

Jedes Lebewesen muss essen. – *Усяка жива істота повинна харчуватися.*

Висловлює необхідність, що базується на внутрішньому переконанні або на об'єктивних обставин:

Es ist warm. Man muss leichte Kleidung anziehen. – Тепло. Потрібно надягати легкий одяг.

Може також висловлювати необхідність, пов'язану з чужою волею повинність або вимогу, яку, незалежно від бажання, слід виконати:

Alle Bewohner müssen morgen die Miete bezahlen. – Всі мешканці повинні завтра заплатити за квартиру.

Якщо дієслово *müssen* необхідно використовувати з запереченням, то його слід замінити дієсловом *brauchen + nicht:*

Er braucht das nicht (zu) machen. – Йому не треба цього робити.

Словникове пояснення сенсу цього дієслова:

Müssen:

1. Einem (von außen kommenden) Zwang unterliegen; gezwungen sein, etwas zu tun; zwangsläufig notwendig sein, dass etwas Bestimmtes geschieht: ich muss um 8 Uhr im Büro sein.

2. Aufgrund gesellschaftlicher Normen, einer inneren Verpflichtung nicht umhinkönnen, etwas zu tun; verpflichtet sein, sich verpflichtet fühlen, etwas Bestimmtes zu tun: Ich muss ihre Einladung annehmen.

3. Aufgrund bestimmter vorangegangener Ereignisse, aus logischer Konsequenz o. Ä. notwendig sein, dass etwas Bestimmtes geschieht: der Brief muss heute noch abgeschickt werden.

4. Dürfen; sollen: das musst du nicht tun, sagen.

5. Dient dazu, eine Gewissheit oder eine sehr hohe Wahrscheinlichkeit auszudrücken: so muss es gewesen sein.

6. Dient dazu auszudrücken, dass etwas erstrebenswert, wünschenswert ist: so müsste es immer sein.

7. (Etwas Bestimmtes) tun müssen, sich (an einen bestimmten Ort) begeben müssen: er muss, ob er will oder nicht.

8. Gebracht werden müssen: der Brief muss zur Post.

Sollen

Виражає вимогу іншої особи, яка може бути і не виконана через відсутність внутрішнього переконання:

Sie sollen zum Arzt gehen. – Вам *слід* піти до лікаря.

– Вживається це дієслово також і в питальних реченнях:

Soll Ich die Tür zumachen? – Мені закрити двері?

– Вживається також у непрямих проханнях:

Sagen Sie ihm bitte, dass er mir einen Briefe schicken soll. – Скажіть йому, щоб він надіслав мені листа.

Словникове пояснення дієслова *sollen*:

1. Die Aufforderung, Anweisung, den Auftrag haben, etwas Bestimmtes zu tun: er soll sofort kommen.

2. Dient dazu, einen Wunsch, eine Absicht, ein Vorhaben auszudrücken: du sollst dich hier wie zu Hause fühlen.

3. Dient dazu, Unsicherheit, Zweifel, Ratlosigkeit auszudrücken: was soll das nur geben?

4. Dient dazu, auszudrücken, dass ein bestimmtes Verhalten geboten ist oder (von dritter Seite) verlangt wird: (sag ihm,) er soll sofort nach Hause kommen.

5. Dient dazu auszudrücken, dass etwas normalerweise der Fall und daher zu erwarten ist: du sollst, solltest dich schämen, dar ü ber zufreuen.

6. Dient dazu auszudrücken, dass ein bestimmtes Tun, ein bestimmtes Verhalten wünschenswert, richtig oder geboten ist: auf so etwas sollte man sich gar nicht einlassen.

7. Dient dazu, zu signalisieren, dass von (aus der Sicht der Personen einer Erz ä hlung) Zukünftigem die Rede ist: es sollte jedoch ganz anderes kommen.

8. Dient dazu, einen abhängigen Satz als Konditionalsatz zu kennzeichnen: sollte es regnen, bleiben wir zu Hause.

9. Dient dazu, eine Aussage alsbloße Wiedergabe einer von dritter Seite aufgestellten Behauptung zu kennzeichnen und auszudrücken, dass man sich für ihre Wahrheit nicht verbürgt: das Restaurant soll sehr gut sein.

10. Dient in Fragen dazu, Zweifel auszudrücken: sollte das wirklich wahr sein?

11. (Etwas Bestimmtes) tun sollen, sich (an einen bestimmten Ort) begeben sollen: gerade das hätte er nicht gesollt.

12. Gebracht werden sollen: der Brief soll möglichst schnell zur Post.

13. Bedeuten, bewirken, nützen sollen: was soll denn das?.

Відмінності між дієсловами *müssen* і *sollen*. Вжите з запереченнями, дієслово *müssen* висловлює заборону.

Muss ich jetzt nach Hause gehen? – Мені треба (повинність) йти додому зараз?

Nein, Sie müssen nicht. – Ні! (не можна). Тобто забороняється йти додому.

Для вираження відсутності необхідності вживається дієслово *brauchen nicht – не треба.*

Muss ich jetzt nach Hause gehen? Nein, Sie brauchen nicht. – ні, не треба (тобто якщо хочете, то можете залишитися).

У модального дієслова *müssen* є два еквівалента:

Дієслово *haben* з часткою *zu,* що виражає *необхідність, вимушеність* виконання дії (*змушений, доводиться*).

Er hat dorthin zu gehen. – Він змушений (йому доводиться) йти туди.

Дієслово *sein mit zu*. На відміну від *müssen* та *haben zu* модальне дієслово *sein* з часткою *zu* виражає необхідність здійснення дії у зв'язку з *домовленістю* чи *планом*. На українську мову це дієслово перекладається не тільки словом *повинен*, але й словом *має бути.*

Der Bericht ist bis Morgen zu schreiben. – Доповідь належить написати до завтра.

Модальне дієслово *sollen* на відміну від дієслова *müssen* допускає вільне прийняття рішення. Наприклад, рекомендації та поради, які повинні бути обов'язково враховані і прийняті до уваги.

У об'єктивних висловлюваннях дієслова *müssen* і *sollen* вказують на те, яким чином суб'єкт пропозиції відноситься до дії, вираженої смисловим дієсловом (наприклад, *необхідність***).**

Er muss Medizin studieren, sonst kann er die Praxis seines Vaters nicht übernehmen. – Йому доводиться вивчати медицину, інакше він не зможе очолити клініку замість батька.

У суб'єктивних висловлюваннях дієслово *sollen* вказує, наскільки мовець достовірно оцінює всі ці дії, виражені смисловим дієсловом (*зобов'язання*, але по чужій волі).

Er soll in Berlin studieren, weil dass seine Eltern so wollen. – Він повинен навчатися у Берліні, бо цього хочуть його батьки.

Ich habe gehört, dass er in Berlin studiert (Annahme). – Я чув, що він навчався у Берліні (припущення).

Er soll in Berlin studieren. – Йому слід вчитися в Берліні.

Lassen

Крім свого прямого значення 1) *залишати - etw., Jn ausser Acht lassen – залишати без уваги що-небудь, кого-небудь, не звертати увагу на що-небудь, кого-небудь.*

sich (Dat.) Zeit lassen – не поспішати, не поспішати (тобто залишати для себе час).

2) *кидати, переставати* – das Rauchen lassen – кинути палити, das Weinen lassen – перестати плакати, дієслово *lassen* має і модальне значення. У цьому сенсі він означає *давати можливість, дозволяти, веліти, змушувати, спонукати:*

1. *Lassen Sie sich begleiten* – Дозвольте провести (супроводити).
2. *Lass mich erzählen* – Дозволь мені розповісти.
3. *Der Professor hat mich schreiben lassen* – Професор велів мені написати.
4. *Der Lehrer lies mir sagen, ich solle morgen zu ihm kommen.* – Вчитель просив передати мені, щоб я прийшов до нього завтра.
5. *Der Lehrer lies den Schüler laut lesen* – Вчитель велів учневі читати вголос.
6. *Man lässt das heisse Eisen kalt werden* – Гарячій прасці дають охолонути.
7. *Das Material lässt sich bearbeiten* – Матеріал піддається обробці.

У значенні *спонукання*: *Lass uns gehen!* – Ходімо! (Співрозмовників двоє);

Lasst uns gehen! – Ходімо! (Співрозмовників не менше трьох);

Lass uns Freunde sein! – Будьмо друзями!

Дієслово *lassen* може вживатися як допоміжне модальне дієслово і бути пов'язаним із смисловим дієсловом. Воно може вживатися як з одним (1), так і з двома (2) об'єктами:

1. *Der Prüfer lässt/ließ den Fahrschüler ins Auto einsteigen.* – Екзаменатор дозволяє/дозволяв водієві, який навчається, сідати в машину.

2. Der Prüfer hat/hatte den Fahrschüler den Rückwärtsgang einlegen lassen. – Екзаменатор дозволяє/дозволив водієві, що навчається, включити передачу заднього ходу.

Як модальне дієслово, дієслово *lassen* виступає при утворенні *перфекта.* Воно утворює перфект з допомогою інфінітива основного дієслова, і в складно-підрядному реченні смислове дієслово знаходиться перед обома инфинитивами.

Ich habe mich gewundert, dass der Prüfer den Fahrschüler den Rückwärtsgang hat/hatte einlägen lassen. – Я був здивований тим, що екзаменатор включає/включив задню передачу.

Дієслово *lassen = (veranlassen, auffordern):*

Der Richter veranlasst, dass der Einbrecher verhört wird. – Суддя домовляється про допит зловмисника.

Der Richter lässt den Einbrecher verhören. – Суддя допитує зловмисника.

Дієслово *lassen = (erlauben, zulassen):*

Die Eltern haben ihrem Sohn nicht erlaubt, dass er abends ausgeht. – Батьки не дозволяли синові виходити ввечері.

Die Eltern haben ihren Sohn nicht abends ausgehen lassen. – Батьки не пускали сина ввечері.

Словникове пояснення дієслова *lassen*:

1.Partizip: lassen > veranlassen (dass etwas geschieht): Ich lasse mir einen Anzug machen; einen Arzt kommen, rufen lassen.Syn.: Heißen.

2.a) Partizip: lassen > erlauben, dulden, nichts tun, um zu verhindern (dass etwas [weiterhin] geschieht): lass ihn doch ausreden, schlafen, weiterschlafen; sie lässt die Kinder toben; lass [mich] mal sehen !; lass dich bloß nicht erwischen!

Syn.: erlauben zu, genehmigen zu, gestatten zu.

b) Partizip: gelassen > nicht daran hindern, irgendwohin zu gehen, zu gelangen: er lässt uns nicht ins, aus dem Haus; frische Luft ins Zimmer lassen; die Tiere auf die Weide lassen; die Luft aus dem Reifen lassen.

c) Partizip: gelassen > nicht wegnehmen: nur die Kleider, die er am Leib trug, haben ihm die Räuber gelassen; lass ihr doch den Spaß!

3. Partizip: lassen > die Möglichkeit bieten, geeignet sein (dass etwas damit geschieht): der Draht lässt sich gut biegen.

4. Partizip: gelassen > den Zustand nicht ändern: etwas unerörtert lassen; nichts unversucht lassen; jmdn. im Ungewissen lassen.

5. Partizip: gelassen > nicht tun; unterlassen: lass das!; Lass die dummen Witze! Syn.: Abkommen von, ablassen von, bleiben lassen, sein lassen.

6. Partizip: gelassen > [weiterhin] zur Verfügung stellen: lässt du mir das Buch bis morgen, den Wagen für den Urlaub?.

Дієслово *lassen* з інфінітивом основного дієслова і модальним дієсловом. Якщо до дієслова lassen в поєднанні зі смисловим дієсловом додається ще модальне дієслово, то модальне дієслово в *Презенс* та *Претерітум* стає смисловим дієсловом, а дієслово lassen стоїть в інфінітиві за інфінітивом основного дієслова.

Der Prüfer will/wollte ihn nicht durchfallen lassen. – Екзаменатор не дозволить/дозволив би йому провалити екзамен.

У *Перфекті,* який завжди утворюється з дієсловом *haben*, дієслово *lassen* як інфінітив буде перебувати між двома іншими инфинитивами.

Der Prüfer hat/hatte ihn nicht durchfallen lassen wollen. – Екзаменатор не хотів підвести його.

У додатковому реченні смислове дієслово знаходиться перед инфинитивами.

Ich glaube, dass der Prüfer ihn nicht hat/hatte durchfallen lassen wollen. – Я думаю, що екзаменатор не хотів його підвести.

Загальні риси модальних дієслів:

Дієслова *dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen, lassen* називають модальними (тобто недостатніми) дієсловами. Ці дієслова не позначають самої дії, а вказують на ставлення до неї мовця.

Модальні дієслова відрізняються від інших дієслів наступним: не мають форми інфінітива (тобто не вживаються з часткою *zu*); не можуть

самостійно вживатися у реченні; інфінітив смислового дієслова, наступний за модальним дієсловом, вживається без частки *zu.*

1.4 Лексичні засоби вираження модальності у німецькій мові

Категорія модальності в німецькій мові завжди привертала увагу дослідників. Через різні підходи щодо трактування поняття модальності, її об'єктивних та суб'єктивних значень, різноманітних засобів її вираження, ця проблема залишається і досі актуальною у сучасній лінгвістиці. Найбільший внесок у вивчення засобів вираження модальності в німецькій мові зробили такі германісти як В.Г. Адмоні, О.В. Гулига, Ю.Є. Кійко, О.І. Москальська, А. Вернер, Т.А. Фрітц, Г. Дівальд та ін.

Як предмет дослідження поняття модальності вивчалося у сфері таких наук, як логіка та мовознавство. У контексті нашого дослідження модальність привертає увагу з позиції мовознавців, які розглядають її як таку категорію, що характеризує спосіб дії або ставлення до дії. За визначенням відомого лінгвіста В.В. Виноградова, модальність – це «будь-яке цілісне вираження думки, почуттів, спонукання, яке, відображаючи дійсність тією чи іншою формою висловлювання, втілюється в одній з існуючих в цій мовній системі інтонаційних схем речення та виражає одне з тих синтаксичних значень, які у своїй сукупності утворюють категорію модальності » [9, 55].

О.С. Ахманова розглядає модальність як понятійну категорію зі «значенням ставлення мовця до висловлювання та відношення висловленого до дійсності, що виражається різними лексичними та граматичними засобами, такими як форма і спосіб, модальні дієслова і т. д. Модальність може мати значення ствердження, наказу, побажання, припущення, достовірності, ірреальності та інші» [1, 237].

На думку Г.А. Золотової, модальність включає три значення: 1) відношення висловлювання до дійсності з точки зору мовця; 2) ставлення мовця до змісту висловлюваного; 3) ставлення суб'єкта дії до дії [18, 12].

Згадані трактування поняття модальності дозволяють констатувати те, що широке коло явищ, неоднозначних за своїм смисловим обсягом, позначаються цим терміном. Модальність може виражатись різними граматичними, лексичними, синтаксичними, а також інтонаційними засобами.

До лексичних засобів вираження модальності в німецькій мові належать: модальні слова, модальні частки, модальні дієслова.

Багато германістів наполягають на тому, що модальні слова (*vielleicht, wahrscheinlich, eventuell, sicherlich, selbstredend, zweifellos, glücklicherweise, hoffentlich, leider тощо)* кардинально відрізняються від прислівників у семантичному і морфологічному сенсі, тому визначають їх як окрему частину мови (В.Г. Адмоні, О.І. Москальская, Р.І. Смеречанський). З функціональної точки зору модальні слова відрізняються від прислівників тим, що вони оцінюють речення повністю або його частину, а не окремий член речення, та не можуть виступати самостійним членом речення. Відмінність модальних слів від прислівників у морфологічному плані полягає у тому, що вони граматично не змінюються.

Підтвердженням відмінностей між модальними словами та прислівниками науковці вбачають у таких ознаках:

– модальні слова, на відміну від прислівників, можна трансформувати у речення;

“Er ist vermutlich nach Hause gegangen > Es ist zu vermuten, dass er nach Hause gegangen ist.” – Ймовірно, він пішов додому. > Передбачається, що він пішов додому. – модальне слово може виступити відповіддю на альтернативне питання;

– *Ist er nach Hause gegangen?*– Він пішов додому?

– *Sicherlich/Vielleicht.* – Безумовно/може бути.

– на відміну від прислівників, заперечення ставиться після модального слова.

Der Besuch kommt sicherlich nicht. – Візит точно не відбудеться.

З точки зору семантики модальні слова класифікуються як такі,

- що оцінюють реальність певних відношень: *selbstredend, zweifellos, sicherlich, bekanntlich, keineswegs, mitnichten, allerdings, freilich, offenbar, anscheinend, angeblich, schwerlich;*
- що виражають емоційне ставлення мовця: *glücklicherweise, hoffentlich, leider, bedauerlicherweise* [74, 162].

На думку Г. Гельбіг, Й. Буша, модальні слова позначають не об'єктивну ознаку події (як прислівники), а виражають суб'єктивну оцінку події через мовця. Вони передають не спосіб дії того, що відбувається, а позицію мовця до події [68, 737].

Модальні слова німецької мови мають тенденцію до постійного поповнення, через що і викликають зростаючий інтерес дослідників до вивчення цієї категорії.

Ще одним засобом вираження модальності в німецькій мові слугують модальні частки. Вони також належать до нефлективної частини мови, але на відміну від модальних слів не можуть вживатись із запереченням та слугувати самостійною відповіддю на питання, проте їх роль в німецькій мові надзвичайно важлива, адже їх частотність вживання у мовленні є досить високою. Емоційне забарвлення, яке підсилюється завдяки модальним часткам, представлено багатою палітрою часток для різного виду висловлювань:

- частки *aber, ja, auch* – виражають здивування;

Das freut mich <u>aber</u>, dass du wieder da bist. – Я радий, що ти повернувся.

Er ist <u>ja</u> gar nicht dumm. (Ich habe mich geirrt, dass er nicht genug intelligent ist.) – Він зовсім не дурний. (Я помилявся у своїй думці, що він недостатньо розумний).

Du bist <u>ja</u> auch am Sonntag im Büro. (Was machst du denn hier?) – Ти теж в неділю в офісі. (Що ти тут робиш?) – попередження в наказовій формі підсилюється частками *bloß, ja* та *nur*;

Lass das <u>ja</u> sein. (Mach das nicht.) – Нехай це буде. (не роби цього).

Leg das bloß wieder hin. (Nimm das nicht mit!) – Просто відкладіть це ще раз. (Не беріть це з собою!)

– частки *denn, eigentlich* часто зустрічаються у запитаннях:

Wie heißt dein neuer Chef eigentlich? – Як звати вашого нового начальника?

Was hast du denn da gemacht? – Що ти там робиш?

– щодо частки *doch*, то її можна зустріти у різних значеннєвих контекстах: докір, прохання, невпевненість;

Hör doch aufmerksam zu. Das habe ich doch schon zweimal gesagt! – Уважно слухати. Я це вже говорив двічі!

Bring doch gleich etwas zu trinken mit! – Принесіть щось пити!

Du hilfst mir doch noch, oder? – Ти все ще мені допомагаєш, правда?

– у запитаннях чи наказовому способі вживається частка *mal.*

Können Sie mir bitte mal helfen? – Можете допомогти мені, будь ласка?

Hilf mir doch mal. – Допоможи мені.

Семантична сутність модальних часток вирізняється наявністю ознак релятивності й ситуативності, до того ж модальні частки не вносять змін у семантику речення, а виконують функцію уточнення, експресивності, відображають різні відтінки модальності.

Безпосереднє відношення до вираження об'єктивної та суб'єктивної модальності мають модальні дієслова. Категорію цих дієслів німецької мови представляють шість основних модальних дієслів:

Ich muss um acht im Büro sein. Er muss seine Rechnungen zahlen. – Я маю бути в офісі до восьми. Він повинен оплатити свої рахунки.

– у запитаннях як нейтральне звернення до іншої особи – *sollen;*

Soll ich Brot und Butter kaufen? – Чи варто купити хліб з маслом?

Soll ich Licht machen? – Чи слід вмикати світло?

– наказ, порада, рекомендація, пропозиція – *soll/sollte/muss/müsste/kann/könnte;*

Ihr sollt endlich still sein! – Ви нарешті повинні бути тихими!

Sie müssen besser auf Ihre Gesundheit aufpassen. – Вам потрібно краще дбати про своє здоров‘я.

Bei Kopfschmerzen können Sie abends spazieren gehen. – Якщо болить голова, ввечері можна вийти на прогулянку.

– заборона – *darf/soll nicht:*

Hier darf man nicht rauchen. – Тут заборонено палити.

Du sollst nicht töten. – Не слід вбивати.

– дозвіл – *können/dürfen*:

Darf ich herein? – Чи можу я приїхати?

Frau Schulz, Sie können Schluss für heute machen. – Пані Шульц, на сьогодні можна розлучитися.

– можливість – *können:*

Sie können mich heute Abend anrufen. – Ви можете зателефонувати мені сьогодні ввечері.

Ich kann diesen Sommer ans Meer fahren. – Я можу поїхати на море цього літа.

– здатність – *können*:

Hans kann gut Basketball spielen. – Ганс добре грає в баскетбол.

– планування, наміри, бажання – *wollen;*

Er will für zwei Jahre nach Amerika. – Він хоче поїхати в Америку на два роки.

– бажання – *möchte*:

Er möchte einen Kaffee trinken. – Він хоче кави.

– прихильність, симпатія чи антипатія – *mögen*:

Ich mag nicht Schlange stehen. – Мені не подобається стояти в черзі.

У контексті нашого дослідження цікаво розглянути значення модальних дієслів у значенні суб’єктивної модальності. Відомі німецькі науковці Г. Гельбіг, Й. Буша вважають, що значення цих дієслів із суб’єктивним використанням відрізняється тим, що вони виражають різний ступінь припущення [68, 352].

Так, модальне дієслово *müssen* у значенні припущення *(sehr sicher)* висловлює найвищу ступінь впевненості, після припущення може слідувати роз'яснення:

Er muss schon zu Hause sein. In seinem Fenster brennt Licht. – Напевно, він вже дома. У його вікні горить світло.

Sie müssen verflucht müde sein. – Ти, мабуть, дуже втомився.

Es müssen die Schatten sein. – Це, мабуть, тіні.

Меншу ступінь вірогідності виражає модальне дієслово dürfen та відрізняється від припущення з дієсловом *müssen* більш стриманою, ввічливою, але впевненою оцінкою якогось явища чи особи (*wahrscheinlich*), демонструючи власну думку або припущення. Дієслово *dürfen* на відміну від усіх інших вживається у значенні припущення тільки в Präteritum Konjunktiv.

Sie dürfte 30 Jahre alt sein. – Їй має бути 30 років.

Припущення виражене модальним дієсловом *können* характеризується тим, що мовець цілком допускає можливість, однак, це припущення може однаковою мірою відповідати або не відповідати дійсності.

Man weiß nie, ob man sie nicht noch einmal gebrauchen kann. – Ніколи не знаєш, чи знадобляться вони тобі знову.

Sie sollten drei Mal am Tag Kümmelkörner langsam im Mund zerkauen. – Вам слід повільно жувати насіння кмину в роті тричі на день.

Augentropfen sollen nicht länger als vier bis sechs Wochen verwandt werden. – Очні краплі не слід застосовувати більше чотирьох-шести тижнів.

Припущення або нерішуче висловлювання можуть також виражатися за допомогою модального дієслова *mögen* з інфінітивом іншого дієслова. Але це модальне дієслово має ще меншу ступінь припущення *(eventuell möglich).* Конструкція з дієсловом *mögen* позначає найчастіше поступку, згоду з чиєюсь думкою:

Ja, du magst schon Recht haben. – Так, ви можете мати рацію.

Модальні дієслова *sollen* та *wollen* реалізують принципово інше значення, а саме – передачу чужих слів. Таким чином, вони стають

синонімічними реченням з непрямою мовою. В даному випадку вони не висловлюють відношення мовця до дій з різними відтінками сумніву, а, навпаки, демонструють те, що мовець не несе відповідальності за достовірність висловлювання.

Модальне дієслово *sollen* означає, що мова йде про неперевірене твердження *(Wahrscheinlichkeitsgrad unbekannt):* про це говорять, повідомляють, розповідають, але достовірна інформація є відсутньою:

Dieses Foto soll ein Flüchtling im Lager Vial auf Chios gemacht haben. – Кажуть, що цю фотографію зробив біженець у таборі Віал на Хіосі.

Модальне дієслово *wollen* означає, що мова йде про висловлювання особи про себе, однак немає достатнього обґрунтування, підтвердження правдивості висловлювання, навіть виникають сумніви щодо її твердження *(eher unwahrscheinlich).*

Der Regisseur <u>will</u> der bedeutendste deutschsprachige Regisseur gewesen sein. – Режисер стверджує, що він був найважливішим режисером, що розмовляє німецькою мовою.

Er <u>will</u> es nicht getan haben. – Він не хоче цього робити.

Отже, модальні дієслова часто використовуються у мовленні з точки зору об'єктивної модальності, тобто передачі відношень між суб'єктом речення та дією, що виражається інфінітивом іншого дієслова, відображаючи необхідність, дозвіл, заборону, можливість, здатність, бажання. В значенні суб'єктивної оцінки висловлювання модальні дієслова демонструють різний ступінь припущення.

Однак, на думку багатьох мовознавців, коло модальних дієслів не обмежується лише цими дієсловами. Так, Г. Гельбіг, Й. Буша виокремлюють групу дієслів, які за певних умов схожі за значенням з модальними. Серед них вони називають: *bleiben , brauchen, scheinen, bekommen, belieben, drohen, gedenken, kommen, pflegen, suchen, verstehen, wissen* [68, 126].

Як *дієслова модальності* К. Вельке подає перелік таких дієслів: *scheinen, pflegen, brauchen, drohen, suchen* [77, 204].

Дієслова: *brauchen, drohen, gedenken, sich (ge)trauen, haben, scheinen, sein, suchen, stehen, umhin kommen, sich unterstehen, vermögen, versprechen* визначаються Г.В. Еромс як дієслова модальності. [66, 148].

Хоча перелік дієслів з модальним значенням різних лінгвістів демонструє певні відмінності, однак найчастіше як модальні у таких переліках зустрічаються такі дієслова як *brauchen, scheinen, pflegen, drohen, suchen.*

Так, дієслово *scheinen* у конструкції з *scheinen+zu+Infinitiv* набуває значення подібного до модальних дієслів або прислівника *wahrscheinlich*:

Er scheint letzte Woche krank gewesen zu sein. – Здається, він хворів минулого тижня.

Er dürfte/könnte/mag/muss letzte Woche krank gewesen sein. – Минулого тижня він мав/міг/міг би/повинен хворіти.

Er war wahrscheinlich letzte Woche krank. – Ймовірно, він хворів минулого тижня.

Дієслово *brauchen* з заперечною часткою *nicht* та інфінітивом іншого дієслова наближається до значення дієслова *müssen.*

Du brauchst diese Rechnung nicht zu bezahlen. = Du musst diese Rechnung nicht bezahlen. – Тобі не потрібно платити за цим рахунком. = Тобі не потрібно платити за цим рахунком.

Щодо дієслова *pflegen*, то воно також у конструкції з *zu+Infinitiv* втрачає значення *доглядати* та набуває значення повторюваності дії:

Am Sonntag pflegt sie morgens im Bett Zeitungen zu lesen. – У неділю вранці вона читає газети в ліжку.

Дієслово *suchen* у аналогічній конструкції виражає намагання, докладання зусиль:

Sie sucht immer ihren Kindern zu helfen. – Вона завжди намагається допомогти своїм дітям.

Дієслово *drohen* у переносному значенні означає ймовірність якоїсь небезпеки:

Die Seiltänzerin drohte vom Seil zu stürzen. Die Vase drohte seinen Händen zu entgleiten. – Канатоходцю загрожувала небезпека впасти з мотузки. Ваза могла вислизнути з його рук.

Аналізуючи дієслова, що виражають модальність, цікаво звернути увагу на їх спільні та відмінні ознаки. У дослідженні В.О. Декало зазначаються такі спільні характеристики власне модальних дієслів та дієслів модальності:

– не утворюють наказового способу;

– не можуть утворювати пасивний стан;

– підмет модального дієслова та дієслова модальності ідентичний з підметом інфінітивного дієслова;

– не має власних валентних рамок та власного підмета;

– допускає будь-яку можливу пасивну форму повнозначного дієслова.

До відмінних рис автор вищезгаданого дослідження відносить:

– на відміну від модальних, дієслова модальності не утворюють аналітичних часових форм типу:

Karl hat zu schlafen geschienen. – Карл ніби спав.

Але

Karl hat schlafen sollen. – Карл мав би спати.

– дієслова модальності потребують інфінітив з часткою *zu*, а модальні– інфінітив без частки *zu:*

Robert verstand meisterhaft zu schwindeln. – Роберт був майстерним шахраєм.

Robert soll meisterhaft schwindeln. – Кажуть, що Роберт – майстер шахрайства.

– дієслова модальності в 1 та 3-й особі однини дійсного способу теперішнього часу мають різні закінчення:

Er darf rauchen; ich darf rauchen (Modalverben). – Він може курити; я можу курити (модальні дієслова).

Er scheint zu kommen; ich scheine zu kommen (Halbmodale). – Здається, він прийде; здається, я прийду (напівмодальні дієслова).

– дієслова модальності виражають найчастіше модальне відношення.

Це відношення в більшості дієслів модальності існує між суб'єктом (підметом) та змістом (яке виражається інфінітивною фразою) – так як і в модальних дієслів; але в деяких *(drohen, sich unterstehen)* це модальне відношення існує між мовцем та змістом.

– диференційною ознакою слід вважати те, що конструкція з дієсловами модальності може бути замінена підрядним реченням з *dass*:

– *..., weil Anna verspricht, das ganze Essen zu bezahlen / dass sie das ganze Essen bezahlt.* [14, 54].

Таким чином, можна стверджувати, що завдяки широкому асортименту мовних засобів модальна оцінка може здійснюватися різним чином. Структура модальності є складною та багатогранною. Засоби її вираження слугують формою відображення модальних інтенцій мовця. Інтерес до подальших наукових досліджень

посилюється тим, що категорія модальності вирізняється високою частотністю вживання у мовленні та тенденцію до розширення мовних засобів вираження модальності, адже емоційність й експресивність допомагає мовцю висловити своє ставлення до будь-якої події. Оскільки в межах цієї публікації не було розглянуто всі засоби вираження модальності у німецькій мові, варто продовжувати цю тему у подальших дослідженнях.

Висновки до 1 розділу

Дослідження модальності як функціонально-семантичної категорії дозволяє зробити наступні висновки:

Категорія модальності належить до числа основних мовних категорій, які функціонують у різних формах у мовах усіх систем. Це − комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку ставлення до об'єктивної дійсності. Зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане тощо.

Теоретичні обґрунтування поняття модальності можна знайти у наукових роботах багатьох відомих лінгвістів, зокрема: В.В. Виноградова, Ш. Баллі, О.С. Ахманової, О.І. Бєляєвої, З.К. Долгополова, Л.С. Єрмолаєва, Ф.Р. Палмер, Г.О. Золотова, В.З. Панфілова, В.М. Мещерякова та ін.

Точки зору мовознавців на категорію модальності відрізняються, що пояснюється неоднозначністю самого поняття модальності та її широким спектром значень. Різняться думки науковців і з приводу видів модальності.

Модальність диференціюється на об'єктивну і суб'єктивну. Суб'єктивна модальність, на відміну від об'єктивної, є факультативною ознакою висловлювання та виражається такими засобами, як: порядок слів, інтонація, лексичні повтори, модальні слова і дієслова, вигуки, вставні слова і словосполучення, вставні речення, порядок слів у реченні.

Модальний зміст може бути виражений різними мовними засобами. До них відносяться граматичні (морфологічні) засоби, лексичні (модальні слова), граматичні (модальні дієслова) та інтонація. Найпоширенішими засобами вираження модальності в англійській мові є модальні дієслова.

З'ясовано, що засоби вираження модальності не збігаються в мовах, що аналізуються. Так, в англійської та німецької мові модальність найчастіше виражається через модальні дієслова, в українській та російській мовах – через часи, способи та модальні частки.

Відтворення модальності при перекладі на українську мову викликає у перекладачів певні труднощі. Їх головним завданням є вміння знайти в тексті оригіналу саме те, що прагне передати автор, і вже певними засобами відтворити це у мові перекладу. Модальність може передаватися тими ж засобами, якими вона знаходить вираження у тексті-оригіналі, або іншими засобами, притаманними для мови перекладу, які не спотворюють базову інформацію.

Найбільш проблемним для перекладу можна назвати такий вид модальності як авторська модальність, яка у переважній більшості випадків відображає втілення інтенції автора тексту.

Для відтворення модальності в українському перекладі використовуються трансформації компресії та декомпресії, антонімічний переклад, трансформацію номіналізації, а також прийом смислового розвитку.

Модальні дієслова – це дієслова, що означають бажання, намір, здатність діяча здійснити дію: хотіти, могти, бажати, припускати, мати намір, прагнути, наважуватися, встигати і т.п. Вони часто вживаються в структурі складеного дієслівного присудка. Модальні дієслова у німецькій мові використовуються як в активному, так і в пасивному стані, вони змінюються в залежності від часу, в якому будується те, чи інше речення. Відмінювання модальних дієслів у Präsens (крім дієслова sollen) відрізняється від дієвідміни інших дієслів зміною кореневої голосної у всіх особах однини і тим, що у першій і третій особі однини модальні дієслова не мають особистих закінчень. Ще однією особливістю модальних дієслів слід вважати те, що вони утворюють Partizip II як слабкі дієслова, але не втрачають при цьому умлаут.

Також були вирішені наступні завдання даного дослідження:

1. Здійснено класифікацію значень і вживання модальних дієслів;

2. Проаналізовано можливості модальних дієслів передавати різні відтінки і нюанси дій, що виражають бажання, можливість, сумнів, невизначеність і думку третьої особи;

3. Виявлено фактори, що обумовлюють можливості модальних дієслів, що виступають як складова частина дієслівних присудків і модифікація їх значень.

РОЗДІЛ 2.
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ В ТЕКСТІ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ СТАТТІ

2.1 Аналіз модальних дієслів, вживаних в тексті науково-популярної статті.

Виклад фактів і даних, опис явищ в науково-популярній статті – це об'єктивна, інформативна частина дискурсу, яка переслідує багато різних комунікативних цілей, для здійснення яких використовуються різні модальні дієслова, а особливо модальне дієслово *can*, яке вживається для опису властивостей певних процесів, виражає можливість і фізичну здатність.

Однією з найважливіших прагматичних характеристик науково-популярного тексту є модальність. Для текстів цього стилю характерна об'єктивна і подієва модальність. Наукова комунікація спрямована на эпистемику, коли автор виражає різну міру відповідальності за обґрунтованість твердження, висунуте припущення або за висловлену думку. Очевидно, в даному випадку неминуче вживання модальних дієслів і можна бачити, що майже усі вони зазвичай використовуються в цих цілях.

Аналіз модальних дієслів, що виражають об'єктивну можливість.

В основному дієсловами, що виражають об'єктивну можливість в науково-популярних статтях, є модальні дієслова *can* і *may.* У наведених нижче прикладах здійснений аналіз цих дієслів.

Nitrogen dioxide from car exhausts can also alter the chemistry of the allergens. [78, 20] – Двоокис азоту з вихлопної труби автомобіля може також змінювати хімічний склад алергенів.

В даному випадку дієслово *can* у поєднанні з неперфектним інфінітивом виражає об'єктивну можливість. Ця теоретична можливість витікає з відсутності перешкод для здійснення дії, вираженої дієсловом в поєднанні, з яким вживається дієслово *can.*

Together the two effects may make humans more likely to suffer from allergic reactions, the researchers say [78, 20]. – Учені говорять, що ці два ефекти разом можуть зробити людей більш схильними до алергії.

Дієслово *may* в цьому прикладі виражає ризиковану ситуацію (підкатегорія можливості). Це об'єктивна можливість, але автор тут виражає своє занепокоєння.

Happily, most of us can avoid seeing spiders very often, and arachnophobia can be treated relatively easily with cognitive behavioural therapy or hypnotherapy. [78, 22] – На щастя, більшість з нас має можливість не бачити павуків дуже часто, арахнофобію можна вилікувати відносно легко за допомогою когнітивно-поведінкової терапії або гіпнотерапії.

У першій частині цього речення дієслово can виражає об'єктивну можливість, цілком реальну. Автор упевнений, що люди можуть не бачити павуків тому що, у них є можливість цього не робити. Тому можливий такий переклад: *"мають можливість"*.

У другій частині речення автор також упевнений, що фобія піддається лікуванню, тому вибирає модальне дієслово, що виражає фізичну можливість і здатність.

Again, treatment is possible and people can overcome agoraphobia. [78, 46] – Знову ж таки, лікування можливе, і люди можуть здолати агорафобію.

У цьому прикладі автор також використовує дієслово *can* в значенні об'єктивної можливості. Теоретична можливість в даному випадку обгрунтована на попередньому прикладі (існуючі методи лікування). Прогнозуючи результат автор, проте, відмовляється від категоричного дієслова *will*, не бажаючи надавати висловлюванню відтінок повинності.

Our findings suggest that iPhone separation can negatively impact performance on mental tasks – says Russell Clayton, lead author of the study. [78, 50] – Наші дані свідчать про те, що розділення iPhone може негативно позначитися на виконанні розумових задач – говорить Рассел Клейтон, провідний автор дослідження.

У цьому прикладі *can* виражає об'єктивну можливість через обставини, що склалися, цілком реальну. Автор цього висловлювання використовує це модальне дієслово, щоб зменшити категоричність свого висловлювання.

It can also lead to Type II diabetes if you drink too much of Cola [78, 77]. – Вживання великої кількості Коли може призвести до цукрового діабету II типу.

У цьому прикладі модальне дієслово can виражає об'єктивну можливість, причому цілком реальну. Оскільки є умови, при яких цей прогноз набуває статус цілком реального наслідку (вживання великої кількості солодкої газованої води).

People can also become addicted to activities such as sex, gambling or shopping, but the mechanisms underlying these addictions are less well understood [78, 78]. – Люди можуть також стати залежними від таких заходів, як секс, азартні ігри або покупки, але механізми, що лежать в основі цих залежностей менш зрозумілі.

У цьому прикладі описується прогнозований наслідок за допомогою модального дієслова *can*, яке виражає об'єктивну можливість.

They can also kill fish through oxygen depletion and gill irritation. [82, 99] – Вони (організми) можуть також убити рибу за допомогою кисневого виснаження і зяберної іррітації.

У цьому прикладі описується прогнозований наслідок і дієслово *can* у поєднанні з неперфектным дієсловом виражає об'єктивну (цілком реальну) можливість.

Об’єктивна модальність є обов‘язковою ознакою будь-якого висловлювання та однією з категорій, що формує предикативну одиницю – речення. Цей вид модальності виражає відношення повідомлюваного до дійсності у плані реальності та ірреальності. Головним засобом оформлення модальності в цій функції є категорія способу дієслова. Основними засобами вираження реальної об’єктивної модальності є часові форми дієслів дійсного

способу. Ірреальні об’єктивно модальні значення виражаються формами умовного способу дієслів.

2.2 Модальні дієслова та особливості їх перекладу в німецьких науково-популярних текстах

Виходячи з того, який відтінок модальності, суб’єктивний чи об’єктивний, має те чи інше модальне дієслово, слід провести своєрідне інтегрування вже наявних даних, ґрунтуючись на дослідницьких працях відомих вчених-лінгвістів, визначити значення модальних дієслів німецької мови та їх переклад українською мовою на прикладах. Цікавим з точки зору перекладу є той факт, що одне й теж модальне дієслово має різні значення або варіанти їх значення. Кожне модальне дієслово має головне та додаткові значення [64, 96]. Це можна пояснити у тому випадку, якщо назвати модальні дієслова поліфункціональними.

Основне значення *können* – вираження можливості. Можливість може бути різного характеру:

1. Фізична можливість, наприклад:

Können Sie uns bei der Suche nach neuen Gläubigern behilflich sein? – Ви б могли нам допомогти в пошуку нових кредиторів?

2. Можливість, обумовлена зовнішніми обставинами, наприклад:

Wir können auch andere Details unseres Geschäftes besprechen. – Ми можемо обговорити також й інші деталі нашої угоди.

3. Можливість, обумовлена вмінням, наприклад:

Wir können die Geräte innerhalb 3 Monate nach dem Vertragsabschluss liefern. – Ми можемо доставити прилади протягом 3-х місяців після укладання договору.

4. Дозвіл, що випливає з об’єктивної можливості що-небудь зробити, наприклад:

In unserem Unternehmen können Sie nähere Auskünfte einholen. – На нашому підприємстві ви можете отримати всю інформацію.

5. Припущення, засноване на об'єктивній можливості. У цьому значенні *können* часто вживається з інфінітивом II, наприклад:

Er konnte sich versprochen haben. – *Він, можливо, обмовився* [63, 118].

Основне значення *dürfen* – вираження можливості, що випливає з дозволу *сміти, мати право*.

Модальне дієслово *dürfen* найчастіше позначає дозвіл, що залежить від волі або бажання іншої людини:

Sie dürfen diese Ware auch in anderer Farbe liefern. – Ви також можете замовити цей товар в іншому кольорі [63, 116].

Dürfen означає *мати внутрішнє, моральне право* на який-небудь вчинок:

Der Hersteller darf uns über die Resultate der Güterkontrolle informieren. – Виробник має право інформувати нас про результати перевірки якості [63, 116].

Dürfen означає *досить невизначене припущення.* У цьому значенні вживається найчастіше претерит кон'юнктива.

Die Preisen dürften im Januar steigen. – Ціни у січні, очевидно, підвищаться [62, 121].

Основне значення *mögen* – вираження особистої *схильності, симпатії* до когось або чого-небудь.

Mögen виражає прихильність, наприклад:

Ich mag ihre Preise für die Ware. – Мені подобаються їхні ціни на товар.

Дієслово *mögen* може сполучатися з інфінітивом, як і всі інші модальні дієслова :

Ich mag mit Kunden arbeiten. – Мені подобається працювати з клієнтами [63, 116].

Mögen може мати *допустове значення*, наприклад:

Mögen sie sich mit unserem Vorschlag eines 25% Preisnachlasses einverstanden sein, zweifle ich daran, einen Vertrag mit dieser auf dem Markt

unbekannten Firma zu schliessen. – Хоча вони й згодні з нашою пропозицією щодо знижки на ціну у розмірі 25%, я сумніваюся в тому, чи укладати договір з цією невідомою на ринку фірмою [63, 116].

Дієслово *mögen* може бути вживане для вираження *побажання*, наприклад:

Wir mögen noch einige Fragen bezüglich unseres Auftrages klären. – Ми б хотіли ще з'ясувати декілька питань стосовно нашого замовлення [51, 99].

Mögen може позначати *припущення, допущення* якої-небудь можливості, наприклад:

Ihr Unternehmen mag kreditwürdig sein, aber wir brauchen die Bestätigung Ihrer Bank. – Безперечно, Ваше підприємство кредитоспроможне, але нам потрібне підтвердження Вашого банку [63, 116].

Форма *möchte* або *mag* з інфінітивом II вживається в тому випадку, коли про те, що повідомляється, говориться з не дуже великим ступенем ймовірності:

Wie mochten wir in Augen unserer Partnern ausgesehen haben, als wir unseren Vertrag unterbrächen. – Як би ми виглядали в очах наших партнерів, якщо б ми розірвали нашу угоду [63, 116].

Форма претерита кон'юнктива *möchte* вживається для вираження бажання [62, 118]. Модальні дієслова *möchten* та *mögen* етимологічно споріднені, але вказують на різні значення [62, 90], наприклад:

Wir möchten in den Vertrag die Qualitätsklausel aufnehmen. – Ми б хотіли внести в договір умови стосовно якості [62, 118].

Деякі вчені вважають, що *mögen* у формі кон'юнктива можна розглядати як окреме модальне дієслово.

Головне значення *wollen – бажання, воля,* обумовлені не тільки суб'єктивною схильністю або прихильністю, а також і об'єктивними причинами.

Wollen виражає *бажання*, волю, як вираження обов'язку, наприклад:

Wir wollen den Arbeitsplan überbieten, wir wollen die neuen Maschinen in Betrieb setzen. – Ми хочемо перевиконати план, ми хочемо ввести в експлуатацію нові механізми [62. 119].

Wollen виражає взагалі будь-яке *бажання*, у виконанні якого є впевненість. Значення впевненості додає той факт, що це бажання звичайне, об'єктивно обґрунтоване, наприклад:

Heute Mittag spreche ich Herrn Toff und ich will Preise vereinbaren. – Сьогодні вдень я буду розмовляти з паном Тоффом і узгоджу ціни (тому що для цього маються всі необхідні передумови) [62, 119].

Основне значення *wollen* як *бажання*, у виконанні якого є впевненість, уможливлює його вживання в значенні наміру. Оскільки намір пов'язаний з майбутньою дією, то *wollen* може мати значення майбутнього часу, тобто при перекладі відбувається випущення модального дієслова, наприклад:

Wir wollen die Qualität unseren Waren im nächsten Jahr erhöhen. – В наступному році ми підвищимо якість наших товарів [62, 119].

Wollen може мати значення запрошення, пом'якшеного наказу. Така конструкція з *wollen* служить для опису імператива – наказового способу в 1-й особі множини. У цьому випадку дієслово стоїть в реченні на першому місці й при перекладі має місце випущення модального дієслова, наприклад:

Wollen wir die Bestandteile der Maschine möglichst genau dem Gebrauchszweck anpassen! – Давайте пристосуємо деталі машини точніше до цілей її використання [62, 120].

Вживання *wollen* у 2-й особі може означати досить категоричний наказ, наприклад:

Willst du doch aufhören, die Rechnungen unpünktlich zu bezahlen! – Чи припиниш ти невчасно сплачувати рахунки! [62, 120].

Конструкція *wollen* з інфінітивом II використовується для передачі слів іншої людини, у вірогідності яких мовець сумнівається [64, 120]:

Herr Dowbusch will rechtzeitig mit dem Spediteur Verbindung aufgenommen haben. – Пан Довбиш стверджує, що зв'язався з відправником своєчасно [64, 120].

Sollen виражає *повинність в результаті наказу*, як виконання чужої волі.

Sollen передає *повинність, обов'язок,* що накладаються іншою особою, наприклад:

Sie sollen den Betrag bis 01.05.05 bezahlen. – Ви повинні сплатити цю суму до 01.05.05 [64, 120].

Запитання з *sollen* – це *нейтральне звернення* до іншої особи без висловлювання свого власного бажання, наприклад:

Sollen wir für Ihre Fachleute Hotelzimmer reservieren oder Wohnungen zur Verfügung stellen? – Ми маємо забронювати для ваших спеціалістів номери у готелі або надати у їх розпорядження квартири?

Sollen може позначати *побажання*, наприклад:

Eine Partie Herren- und Damenschuhe soll höher Qualität sein. – Партія чоловічого і жіночого взуття має бути кращої якості [51, 97].

Дієслово *sollen* може використовуватися для передачі чужої думки, що стає відомою зі слів інших осіб, і особисто не перевіряється, наприклад:

Der LKW mit Ihren Waren soll die BRD ukrainische Grenze ohne Probleme passieren. – Грузовий автомобіль з Вашим товаром має/повинен перетнути німецько-український кордон без проблем [51, 97].

Це значення особливо чітко проявляється у конструкції *sollen* + *інфінітив II*, оскільки тут хтось стверджує якийсь факт [64, 119], наприклад:

Er soll einen wichtigen Passus in neuem Vertragsentwurf vereinbart haben. – Кажуть, він домовився про важливий пункт в новому проекті договору.

Diese Technologie für Softdrinks und andere karbonisierte Getränke soll schon im Dezember eingesetzt werden. – Очікується, що ця технологія для безалкогольних напоїв та інших газованих напоїв буде впроваджена вже у грудні [51, 110].

Дієслово *müssen* позначає *необхідність* у широкому значенні слова.

Необхідність внаслідок умов, що створилися, наприклад:

Ich muss Ihnen leider mitteilen, dass wir an Ihrer Anlage einige Mängel festgestellt haben. – На жаль, я маю повідомити, що ми констатували деякі дефекти у Вашій установці [51, 117].

Необхідність у силу внутрішнього переконання, усвідомленого обов'язку, морального обов'язку, наприклад:

Sie müssen pfleglich mit dem Fotoapparat umgehen. – З фотоапаратом необхідно поводитися обережно [51, 118].

Фізична необхідність, необхідність у природі, наприклад:

Die Pflanze muss sterben ohne Licht und Wärme. – Рослина помре без світла і тепла [51, 118].

Обгрунтоване припущення, що межує із впевненістю, наприклад:

Die Einstellung muss nicht unbedingt mit den Mustern identisch sein. – Установка не обов'язково має бути ідентичною до зразків [51, 118].

Особливо часто *müssen* вживається з *інфінітивом II*, що виражає суб'єктивну модальність [64, 119] наприклад:

Er hat einen erfolgreichen Vertrag geschlossen, er muss viel daran gearbeitet haben. – Він заключив успішний договір, він певно/точно багато над ним працював [51. 110].

Використанню двох останніх модальних дієслів *sollen* та *müssen* присвячена велика увага, в тому числі і німецьких граматистів. В основі проблеми, яка виникає при перекладі, як з німецької мови українською, так і навпаки, лежить питання, яке з дієслів є сильнішим й виражає наказ. Обидва дієслова виражають необхідність, зобов'язання, але граматисти по-різному її розуміють, оскільки вона може мати різний ступінь вираження. В деяких випадках, тобто в одному й тому ж реченні *müssen* можна замінити *sollen*. Більшість вчених впевнені, що модальне дієслово *sollen* має більш сильніше значення. Думки німецьких вчених з цього питання теж не зовсім співпадають.

У граматиці К. Дудена [63, 117] наводяться різні причини екстрасуб'єктивної необхідності (*походження* або *джерело* знаходяться поза об'єктом речення), яку виражає дієслово *müssen*:

- Природа речей, якість світу;
- Конкретні зовнішні обставини;
- Екстрасуб'єктивне бажання, включно бажання мовця;
- Мета або ціль;
- Норми та накази із високим ступенем зобов'язання.

Необхідність може грунтуватися на бажанні особи, яка направляє вимогу адресату. Але необхідність проявляється тут в екстрасуб'єктивному бажанні, а не наказі. Джерелом необхідності є вимога, але не пряма, первинна вимога. За думкою інших вчених дієслово *müssen* використовується тоді, коли мовець дає пораду своєму партнерові, і закликає його до дії. І. Буша вважає, що *müssen* на відміну від *sollen* не залишає адресатові жодних альтернатив до дії [63, 117]. Адресат змушений виконати дію, яка виражена цим дієсловом. Такий варіант використання *müssen* схожий на наказовий спосіб.

К. Дуден робить акцент на тому, що дієслово *müssen* може додатково мати наступні варіанти використання:

- Необхідність, для якої можуть перераховуватися різні причини;
- Вимога (при звертанні до II особи однини та множини), обумовлена бажанням іншої особи;
- *Ненеобхідність*, де дієслову *müssen* із запереченням є синонімічним використання дієслова *brauchen* теж із запереченням.

Майже всі граматисти дотримуються думки, що модальне дієслово *sollen* виражає вимогу як своє основне значення. Вимога в цьому випадку представляє собою зобов'язання на підставі вимоги іншої особи. Другим значенням дієслова є необхідність, спричинена чужим бажанням. Третє значення при використанні *sollen,* у наказі, вимозі, які грунтуються на

зобов’язанні до дії, може представляти собою щонайменше одну особу. В такому контексті, модальне дієслово *sollen* можна замінити дієсловом *wollen*.

Необхідність може бути обумовлена також законами, нормами, загальними принципами.

Багато граматистів погоджуються з тим, що *sollen* виражає:

- Необхідність, яка спричинена чужим бажанням, а не об’єктивними умовами, що за думкою І. Буша [61, 160] є характерною ознакою, яка відрізняє *sollen* від *müssen*;
- Вимогу (при звертанні до ІІ особи однини та множини), обумовлену бажанням іншої особи. Сюди належать також порада, рекомендація. Це значення *sollen* співпадає із *müssen*;
- Умову, яка можлива у формі *Konjunktiv Präteritum;*
- План, задум, намір, які використовуються переважно у наукових працях;
- Докір, використовується із кон’юнктивом;
- Заборону у поєднанні із запереченням.

Постійних й обов'язкових формальних ознак, за допомогою яких розрізнялися б функції модальних дієслів у реченні, немає. А чітке розрізнення цих функцій необхідно, насамперед, при перекладі, оскільки в українській мові ці різні модальні відносини формально диференціюються. Як і в інших аналогічних випадках, при розрізненні значення модальних дієслів доводиться покладатися на контекст. Певною мірою можуть допомогти такі ознаки:

1) форми інфінітива; при вираженні припущення модальні дієслова мають при собі в більшості випадків *інфінітив ІІ* (саме тому, що з *інфінітивом І* можлива двозначність);

2) форми способу самого модального дієслова; при вираженні припущення модальні дієслова вживаються майже завжди у формі

індикатива (за винятком дієслова *dürfen*, що вживається в цьому випадку тільки у *формі претерита кон'юнктива dürfte*).

В основному ж значенні модальні дієслова вживаються й у формі *індикатива*, і у формі *кон'юнктива*, ці форми вказують на реальність або нереальність даного відношення.

Таким чином, форма кон'юнктива вже показує в більшості випадків, що якщо модальне дієслово вжите в індикативі, то його значення може бути встановлено тільки з контексту.

Er soll sehr begabt sein. – Кажуть, що він здібний [51, 113].

Er muss sehr begabt sein. – Він, мабуть, (вочевидь, очевидно), дуже здібний [51, 113].

В більш складних контекстах розпізнати значення модальних дієслів не завжди легко. Труднощі виникають й у передачі відтінків значень припущення українською мовою (вибір синоніма), про що свідчать часті помилки й неточності, що зустрічаються у виданих перекладах. Розглянемо конструкції з модальними дієсловами у німецькій мові, які можуть викликати труднощі при перекладі.

Модальне дієслово в індикативі + інфінітив I

Тут вживаються такі модальні дієслова: *müssen, können, mögen, sollen*.

Дієслово *können*. Це дієслово крім різних відтінків можливості, може виражати припущення й перекладатися модальними прислівниками: *мабуть, ймовірно, можливо, очевидно, може бути* тощо [3, 145].

Дієслово *können* позначає реальну можливість:

фізичну можливість:

Ich war sehr schwach und konnte mich nicht nach vorn durchzwangen. – Я був дуже слабкий і не міг змусити себе рухатися вперед [51, 112].

можливість, обумовлену вмінням:

Er kann schweißen. – Він може (вміє) зварювати [51, 112].

Дієслово *können* у сполученні з інфінітивом I виражає також припущення, засноване на об'єктивній можливості. Для правильного перекладу необхідне залучення контексту:

Er konnte einen guten Bauarbeiter sein. – Він міг бути гарним будівельником. (З нього міг би вийти гарний будівельник) [33, 175].

У деяких контекстах дієслово *können* має значення дозволу:

Und jetzt können Sie gehen. – А зараз ви можете йти [33, 175].

Дієслово *mögen* виражає *бажання, приязнь, схильність, можливість* (особливо вживане дане значення в негативних реченнях):

Ich mag nicht (gern) weggehen. – Я не люблю (не бажаю) йти [33, 176].

У формі претерита конъюнктива *mögen* виражає бажання:

Ich möchte Herrn Direktor sprechen. – Мені хотілося б поговорити з паном директором [33, 176].

Ich möchte wissen, was er meint (= wüßte gern). – Я хотів би знати, що він має на увазі [33, 176].

Дієслово *mögen* уживається в презенсі кон'юнктива для вираження *непрямого прохання* або *побажання*.

Auch ein anderer Verfasser möge zu Worte kommen. – Надамо (дамо) слово іншому авторові [33, 177].

Die Konstruktion möge hier der Kürze halber ohne Beweis angegeben werden. – Заради стислості вкажемо тут на цю конструкцію, не наводячи доказів [33, 177].

В *імперфекті кон'юнктива* дієслово *mögen – möchte* уживається в значенні *хотіти, бажати*. Перекладається українською мовою умовним способом з *би (б)*.

Erwahnen mochte ich jedoch die Bemuhungen, die Gewinnbarkeit der Kohle zu messen. – Мені все-таки хотілося б згадати про спробу виміру потенційної можливості видобутку вугілля [50, 209].

Ich möchte hier nur noch auf einen nicht unwichtigen Fall hinweisen. – Я хотів би відзначити тільки ще один не менш важливий випадок [50, 209].

У допустових підрядних реченнях українською мовою дієслово *mögen* не перекладається; підрядне речення вводиться словами *хоча, якщо навіть; нехай;* або питальними словами із часткою *не; як би не; де б не.*

В поєднанні з *інфінітивом I mögen* виражає *припущення (можливість)* середнього ступеня (тобто коли в мовця немає достатніх підстав для більш категоричного припущення):

Er mochte zwischen 20 und 25 Jahren alt sein. (= Er war vielleicht zwischen 20 und 25 Jahren alt). – Йому було, може, двадцять-двадцять п'ять років [50, 209].

Припущення стосовно кількісних даних, що виражається в німецькій мові за допомогою дієслова *mögen* (або відповідних прислівників), в українській мові часто передається постпозицією числівника (наприклад, *години дві, років двадцять* тощо) або прислівником *близько*.

Дієслово *mögen* у непрямій мові використовується для передачі *непрямого прохання* або *бажання*. У цьому значенні воно синонімічне дієслову *sollen*, однак у порівнянні з дієсловом *sollen* передає непряме прохання (*бажання*) у більш ввічливій формі. Слід зазначити, що дієслово *mögen* уживається в цьому випадку тільки в кон'юнктиві, а при перекладі українською мовою часто опускається:

Er hat mir gesagt, ich möge nicht auf ihn warten. (= Er hat mir gesagt: „Warte nicht auf mich".) – Він сказав мені, щоб я на нього не чекав [33, 177].

Нерідко дієслово *mögen* використовується в підрядних допустових реченнях, надаючи їм відтінок гіпотетичної можливості. У цьому випадку *mögen* не вживається у формі *претерита кон'юнктива:*

Wohin er auch (immer) gehen mag (möge), ich folge ihm. – Куди б він не пішов, я піду за ним [33, 177].

Wie kompliziert ein Computer auch gebaut sein möge, er erreicht nicht die Leistung des menschlichen Gehirns.– Якою б складною не була конструкція комп'ютера, він не досягне можливостей людського розуму [33, 177].

Дієслово *sollen* виражає:

1. Повинність, обумовлену чужою волею; спонуканням зі сторони; спонукання сторонніми зовнішніми обставинами (законом, умовами тощо), на відміну від дієслова *müssen*, що виражає об'єктивно обумовлену необхідність (необхідність через внутрішні переконання, необхідність у зв'язку з умовами, що склалися, фізичну необхідність) [3, 145]. Власне, дієслово *sollen* є непрямою формою вираження *імперативу (кон'юнктива):*

(Sag ihr,) sie soll uns diese Geldsumme überweisen. – (Скажи їй), вона має перевести нам цю грошову суму [51, 114].

Du sollst sofort zum Direktor gehen. – Ти повинен (зобов'язаний) зараз же піти до директора (тобто за його наказом) [60, 96].

2. Дієслово *sollen+інфінітив* може виражати майбутній час:

Im folgenden sollen die Elektronenrohren als Gleichrichter und Verstarker betrachtet werden. – В подальшому розглядатимуться (повинні) електронні лампи як випрямлячі й підсилювачі [51, 113].

Über die Eigenschaften und Reaktionen dieser Verbindungen soll im weiteren berichtet werden. – Про властивості і реакції цих з'єднань буде повідомлено в подальшому (викладі) [51, 210].

3. Дієслово *sollen* може виражати припущення в результаті посилання на чужі слова. При перекладі в цьому випадку потрібно вводити додаткові слова: *кажуть (стверджується), що (нібито, ніби); очевидно*. У поєднанні з інфінітивом I дієслово *sollen* в індикативі виражає припущення малоймовірне, те, яке кимось стверджується. Сам мовець до цього припущення не приєднується й залишає його на відповідальності тих, хто це говорить.

Конструкція з *sollen* стає в таких прикладах синонімічною реченням, що виражають непряме мовлення, при підкресленому «відмежуванні» мовця від висловлюваних тверджень. Наведемо ще кілька прикладів:

Der gleiche Autor entwickelte einen verbesserten Elektrolyten, der die erwähnten Nachteile nicht ausweisen soll. – Той самий автор створив більш

сучасний (покращений) електроліт, що, як стверджують, не має згаданих недоліків (не повинен виявляти згаданих недоліків) [60, 210].

Die Forscher sollen die Experimente demnächst abschließen. – Кажуть, що дослідники найближчим часом закінчать досвіди [51, 97].

4. Дієслово *sollen* в умовних безсполучникових підрядних реченнях може бути при перекладі опущене:

Soll die Dauerfestigkeit eines Werkstoffes bestimmt werden, so kommt es darauf an, die Dehnung eines hoch erhitzten Probestabes in Abhängigkeit von der Zeit aufzunehmen. – Якщо визначається деформаційна міцність матеріалу, важливо зафіксувати видовження нагрітого до високої температури зразка за певний період часу [51, 99].

Sollte der Leistungsverbrauch eines Geräts nicht bekannt sein, so kann er mit Hilfe eines Elektrizitatszahlers ermittelt werden. – Якщо споживання потужності приладу невідоме, воно може бути встановлене за допомогою електролічильника [51, 204].

Sollte die Lösung nicht absolut klar sein, so muß man die Unreinheiten absetzen lassen. – Якщо розчин не абсолютно прозорий, слід дати домішкам осісти [51, 210].

Дієслово *müssen* виражає повинність через внутрішньо усвідомлену необхідність, виражає необхідність, обумовлену сформованою ситуацією, внутрішньою логікою подій, що не залежать від людей, норм поведінки [3, 146].

Die Physiker mußten im XX. Jahrhundert viele gewohnte Vorstellungen ändern. – В XX столітті фізики мали (фізикам довелося) змінити багато звичних уявлень [51, 69].

Daraus folgt, dass die Nukleonen im Kern überall etwa gleich dicht verteilt sein müssen, ändern ähnlich wie die Flüssigkeitsteilchen in einem Tropfen. – З цього випливає, що нуклеони в ядрі, напевно, усюди розподіляються (повинні розподілитися) приблизно з однаковою щільністю, подібно часткам рідини в краплі (припущення) [51, 72].

Zwischen beiden Temperaturen muss die Kohle gebildet worden sein. – Серед цих двох температур повинно було утворюватися вугілля [51, 211].

При запереченні категорія необхідності часто виражається за допомогою дієслова *brauchen + інфінітив* із часткою *zu* (дієслово *brauchen* у цій функції використовується також при обмежувальних словах *nur, kaum*):

Sie brauchen sich nicht zu *beschweren, es bringt sowieso zu keinem positiven Resultat.* – Вам не треба (немає необхідності) скаржитися, це все одно не призведе до позитивного результату [51, 211].

Дієслово *müssen* може вживатися також у значенні спонукання до дії (функція імперативу):

Du musst dir den neuen Experiment ansehen. – Тобі варто подивитися на новий дослід [33, 175].

У поєднанні з *інфінітивом I* дієслово *müssen* в індикативі виражає найвищою мірою ймовірне припущення, близьке до ствердження, наприклад:

Die Zahl der Göttinger Philister muß sehr groß sein. – Кількість філістимлян Геттінгена має бути дуже великою. [3,145].

У цьому значенні дієслово *müssen* близьке до дієслова *dürfen*, уживаному у формі претерита кон'юнктива для вираження високого ступеня впевненості в припущенні.

Сполучення модального дієслова з інфінітивом II.

Такий присудок зазвичай виражає припущення, сумнів, більший або менший ступінь непевності висловлення, підкреслює приналежність висловлення іншій особі (припущення, що ґрунтується на чужих словах). *Інфінітив II* цих сполучень перекладається українською мовою минулим часом з модальними прислівниками або словосполученнями *мабуть, можливо, ймовірно, очевидно, може бути, як-то кажуть, ніби, нібито, якщо судити, судячи з його слів*.

Вибір перерахованих модальних прислівників або словосполучень визначається конкретним модальним дієсловом:

1. Дієслово *können+інфінітив II* завжди виражає значення допустимості: *можливо, цілком імовірно* + значеннєве дієслово в минулому часі:

Sie konnten mit Ihrer Behauptung recht gehabt haben. (= Sie hatten moglicherweise mit Ihrer Behauptung recht). – Можливо, ваше твердження вірне.

2. *Dürfen+інфінітив II*: *по всій імовірності (очевидно)* + значеннєве дієслово в минулому часі.

3. *Wollen+інфінітив II*: *суб'єкт стверджує, що (нібито)* + дієслово в минулому часі.

4. *Mögen+інфінітив II*: *мабуть, імовірно* + дієслово в минулому часі.

5. *Sollen+інфінітив II*: *судячи з (наявних відомостей), якщо судити; очевидно; говорять, що; говорять нібито (нібито)* + значеннєве дієслово в минулому часі.

6. *Müssen + інфінітив II* варто перекладати словами: *мабуть, безсумнівно, безумовно* + значеннєве дієслово в минулому часі. Наприклад:

Der Verfasser soll die Abbildungen so ausgewählt haben, daβ sie zur Wiederholung des Gelernten dienen können. – Автор повинен був вибрати ілюстрації таким чином, щоб їх можна було використовувати для повторення вивченого [51, 216].

Es mag sehr lange gedauert haben, bis die Elektronenröhre, die eine Revolution in der Hochfrequenztechnik hervorgerufen hat, erfunden wurde. – Минуло, імовірно, дуже багато часу, поки була створена електронна лампа, що викликала революцію в області високочастотної техніки [51, 213].

Дієслово *dürfen* у сполученні *dürfte + інфінітив I* або *II* перекладається модальними прислівниками *мабуть, можливо, може бути, очевидно, швидше за все*. Наприклад:

Die Frequenzmessung durfte schon mit ausserordentlichen Schwierigkeiten verbunden sein. – Вимірювання частоти, імовірно, було пов'язане з надзвичайними труднощами [51, 216].

Es besteht kaum die Wahrscheinlichkeit, daβ die ursprungliche Erstarrungskruste der Erde irgendwo erhalten ist; sie durfte fast durchweg durch Wiederaufschmelzen und Umkristallisation verandert worden sein (модальне дієслово dürfen + інфінітив II пасиву). – Навряд чи можливо, щоб де-небудь збереглася первинна кора застигання землі; імовірно, вона майже повністю змінилася в результаті повторних розплавлювань і кристалізації [51, 214].

Im Falle der sehr langsamen oder energiearmen Negatronen muß das emittierte Neutrino den größten Teil der freigewordenen Energie übernommen haben (müssen + інфінітив II активу). – У випадку з дуже повільними або низькоенергетичними негатронами, нейтрино, що виділилося, повинно було взяти на себе більшу частину вивільненої енергії [51, 214].

Модальні дієслова в сполученні з інфінітивом I можуть виражати *припущення, сумнів* тощо, як і при інфінітиві II.

Es dürfte sich erubrigen, hier nochmals auf diesbezuglichen Einzelheiten einzugehen. – Тут, мабуть, було б зайвим ще раз торкатися деталей, що мають відношення до цього питання [51, 216].

Однак модальні дієслова з інфінітивом II іноді зберігають своє основне значення й не виражають припущення або сумнів:

Muss man diese Prozesse also wenigstens in groben Zugen rekonstruiert haben, bevor ein Bodentypus aufgestellt wird, so ist es unseres Erachtens sinnvoll, wenn die Definition der Bodentypen außer den wesentlichen Merkmalen auch Angaben über ihre. Bildungsweise enthalt. – Отже, якщо такі процеси мають бути реконструйовані (відтворені), хоча б в основних рисах, до встановлення якого-небудь типу ґрунту, то здається доцільним, щоб визначення типів ґрунту, крім істотних ознак, включало також дані, що стосуються способу їхнього утворення [51, 216].

Модальні дієслова + інфінітив пасив.

Такий присудок перекладається наступними засобами:

Leiter und Nichtleiter dürfen nicht verwechselt werden. – Не можна (не треба) змішувати провідники й ізолятори [51, 215].

Diese Schwierigkeiten, können leicht vermieden werden. – Цих труднощів легко уникнути [51, 217].

Im folgenden sollen die Elektronenrohren als Gleichrichter und Verstarker betrachtet werden. – Надалі (повинні) будуть розглядатися електронні лампи як випрямлячі й підсилювачі [51, 217].

Es wurde somit ein großer Teil der Elektrochemie «kapillar-elektrisch» genannt werden müssen, da sich fast die Mehrzahl elektrochemischer Vorgänge an Grenzflächen abspielt (кондиціоналіс I модального дієслова müssen + інфінітив пасив). – Таким чином, значна частина електрохімії мала б називатися «капілярно-електричною», тому що ледь не більшість електрохімічних процесів відбувається на межі поверхонь [51, 215].

Різні сполучення модальних дієслів.

Такі сполучення (присудки) перекладаються трьома основними засобами:

1. Обидва модальні дієслова перекладаються відповідними українськими модальними дієсловами.

2. Одне з модальних дієслів або обидва дієслова при перекладі на українську мову стають іменниками.

3. При збігу значень обох модальних дієслів (дублювання), присудок, що складається із двох німецьких модальних дієслів, перекладається одним українським модальним дієсловом. Одне із двох модальних дієслів при перекладі на українську мову може опускатися також у тому випадку, якщо одне з них має більш сильну позицію (із двох дієслів сильну позицію має те дієслово, якому підпорядковано або в який включається значення дієслова в слабкій позиції). Наприклад, у присудку *sollte auftreten können* дієслово *sollen* перебуває в сильній позиції, а дієслово *können* у слабкій. Наведемо приклади перекладу таких сполучень модальних дієслів:

Der Benutzer einer selbsttätigen Heizungs oder Klimaanlage, der von dem Erfolg der Regelung unmittelbar betroffen wird, sollte sich bei der Bedienung auf das Ein oder Ausschalten und das Einsfellen der geforderten Zustandsgroßen

beschranken können. – Власник автоматичної опалювальної й кліматичної установки, безпосередньо зацікавлений в якісному регулюванні (якого безпосередньо стосується успіх регулювання), повинен був би мати можливість при користуванні обмежуватися її вмиканням, вимиканням й установкою необхідних параметрів [51, 214].

Man muss folgern, dass von den elementaren Stoffen diejenigen mit den kleinsten und größten Massemahlen durch Energiezufuhr am leichtesten (unter Wasserstoffabspaltung) sollten zerlegt werden können. – Слід зробити висновок, що найбільша можливість розкладання з виділенням водню при підведенні енергії повинна була б існувати в елементарних речовинах з найменшими або найбільшими масовими числами [51, 215].

Модальне дієслово + модальне дієслово + інфінітив пасив.

Переклад такого типу присудків показаний на наступних прикладах:

In diesem Fall müssen die Ergebnisse fur die Biegefestigkeit und die Durchbiegung mit denen des Normalversuches verglichen werden können. – У цьому випадку повинна бути (існувати) можливість порівняння результатів дослідження міцності на вигин і на прогин з результатами звичайного випробування [71, 53].

Bei einem guten Dauerbrandofen soll eine Brenndauer von 10-18 Stunden leicht erreicht werden können. – У бездоганній (гарній) печі безперервного горіння повинна існувати можливість безперешкодного досягнення тривалості горіння від 10 до 18 годин [71, 53].

До модальних слів, що можуть також викликати труднощі при перекладі, у німецькій мові відносять і так звані модальні частки. Модальні частки дотепер не мали у німецькій лінгвістиці єдиного загальновизнаного найменування, хоча дослідники останнім часом віддають перевагу терміну *modale Partikeln* або *Modalpartikeln* [46, 256]. Частки – це незмінні службові слова, як прийменники й сполучники, але на відміну від них вони не зв’язують члени в реченні чи самі речення, а надають їм різні значеннєві

відтінки. За своїми лексико-граматичними ознаками частки досить неоднорідні. У цьому класі слів можна виділити три групи часток:

Перша група – що виконують чисто граматичні функції: *zu (begann zu sprechen), am (am schönsten).* До цієї ж групи Е.И. Шендельс відносить частку *nicht* (єдину частку в цій групі, що зберегла семантику, а саме семантику заперечення), частку *aufs (aufs beste)* і частку *es.* Всі інші частки виконують у реченні лексичні функції.

До ***другої групи*** часток відносяться логічні або логіко-значеннєві частки: *aber, auch, allein, besonders, erst, lauter, noch, nur, nicht einmal, sogar,* – усього 43 слова за даними Н. А. Тороповой [57, 40].

Третю групу часток становлять модальні частки. Вони відносяться, на відміну від логічних часток, не до окремого слова або словосполучення, а до всього речення в цілому. У реченні вони відіграють велику комунікативну роль, надаючи висловленню, різні відтінки суб'єктивної модальності: мовець не тільки інформує свого співрозмовника про щось, але й водночас виражає своє ставлення до сказаного й до співрозмовника. Такі частки допомагають зрозуміти цілі й наміри мовця, його емоційну оцінку змісту висловлювання, його очікування, які він пов'язує зі своїм партнером по комунікації. Модальні частки не змінюються й не відміняються [46, 7].

2.3 Модальні дієслова та особливості їх перекладу в англійських науково-популярних текстах

Модальні слова відносяться до лексичних засобів вираження модальності. Модальні слова мають значення сумніву, вірогідності, впевненості, передбачення та ін. Найбільш уживаними в англійській мові є такі модальні слова: *perhaps (можливо), maybe (можливо), definitely (без сумніву), certainly (звісно), probably (можливо), of course (звичайно), surely (звісно), without a doubt (без сумніву), in fact (фактично), in truth (правду кажучи), possibly (можливо), naturally (звісно), obviously (очевидно), happily*

(на щастя), fortunately (на щастя), unfortunately (на жаль), undoubtedly (без сумніву) та інші [80, 14].

Виражаючи сумнів, припущення автор англійського тексту-оригіналу використовує такі модальні слова як *perhaps, maybe, probably, possibly,* які перекладаються словами *можливо, ймовірно, мабуть*:

Well maybe one way for the rest of the world to protect itself is to stop buying American products. – Ймовірно, одним із шляхів для решти країн світу - щоб захистити себе - стане відмова з їхнього боку від американських товарів [76, 6].

Для вираження впевненості зазвичай вживаються такі модальні слова: *definitely, certainly, of course, surely, without a doubt, no doubt, naturally, undoubtedly*. На українську мову вони перекладаються такими словами як *без сумніву, звісно, звичайно, безперечно*:

We are at present, Doctor as no doubt you have divided in the cellar of the City branch of one of the principal London banks. – Зараз ми, докторе, перебуваємо, як ви вже, безперечно, вгадали, в підвалі міського відділення одного з найбільших лондонських банків [76, 12].

Модальні слова *in fact, in truth, truly* також виражають впевненість, яка базується на певних достовірних даних і перекладаються на українську мову словами *правду кажучи, фактично, по-справжньому*:

...before Ukraine truly becomes an independent and worthy nation. – …щоб стати по-справжньому незалежною та гідною державою [76, 10].

Виражаючи позитивне чи негативне ставлення до ситуації, автор англійського тексту оригіналу використовує модальні слова: *happily, fortunately, unfortunately.* Відповідними еквівалентами цих слів будуть *на жаль* (для вираження негативного ставлення) та *на щастя* (для вираження позитивного ставлення):

Fortunately, we could save our collection of microorganisms – На щастя, нам вдалося зберегти колекцію мікроорганізмів [76, 11].

Для вираження припущення вживаються такі модальні слова як *evidently, obviously,* що перекладаються на українську мову модальним словом *очевидно:*

This Godfrey Norton was evidently an important factor in the matter. – Годфрі Нортон, очевидно, відіграє важливу роль в усій цій справі [76, 15].

Модальні слова не є членами речення. Вони пов'язані не з окремими членами речення, а з усім реченням, визначаючи його модальне значення, і входять до його складу як вставний член.

Вивчення текстів показує, що модальні слова виражають відношення висловлюваного до дійсності й виконують тим найважливішу логічну функцію. Якщо ми будемо ігнорувати в тексті модальні слова, то не зможемо зрозуміти: чи висловлюється дана думка як припущення, як щось можливе, або категорично, з певною впевненістю. Буде неясно, стверджується щось чи заперечується, буде неясний логічний зв'язок речень між собою – все це й виражають модальні слова. У письмовій німецькій мові модальні слова не виділяються комами, що ускладнює розпізнавання їх в тексті. При перекладі модальних слів рекомендуються:

• не пропускати модальні слова (незважаючи на те, що створюється враження, ніби можна без них обійтися);

• не перекладати модальні слова, виходячи зі значень, що містяться в їхньому корені;

• необхідно відрізняти модальні слова від тих, що мають ту ж форму й пов'язаних з ним за походженням прислівників і сполучників. Наприклад:

Nun – прислівник часу: *тепер*;

Nun – теж з відтінком наслідку: *після цього, через те, і от*;

Nun – модальне сполучне слово: *потім, далі*;

Nun – теж із протиставним відтінком: *що ж стосується; навпаки, же, але*;

• не плутати значення слів (багато модальних слів мають також й інше значення, що не виражає модальність, тому при перекладі необхідно звертати

увагу на контекст і правильно вибирати значення слова: модальне чи не модальне):

Wohl – означає не *добре*, а *напевно, мабуть*; *Genug* – не *досить*, а *одним словом; Nämlich* – не *саме*, а *справа в тому, що*; *Freilich* – не *вільно*, а *правда, звичайно*; *Schwerlich* – не *важко*, а *навряд чи; Vielmehr* – не *багато більше*, а *навпроти*; *Immerhin* – не *завжди*, а *все-таки, все ж; In der Tat* – не *у справі*, а *дійсно, справді.* Наприклад:

Insgesamt kann wohl angenommen werden, dass die Produktion elektrotechnischer Erzeugnisse in diesem Jahr auf dem erreichten verhältnismäßig höhen Niveau wird gehalten werden können. – Загалом, можна було б припустити, що виробництво електротехнічного обладнання у цьому році зможе досягнути відносно високого рівня [75, 90].

Wir konnen also die oben beschriebenen Ergebnisse auch auf das Verhalten der ferromagnetischen Tiefengesteine übertragen, ohne freilich genauere Aussagen über die quantitativen Verhältnisse machen zu können. – Ми також можемо представити вищезазначені результати у вигляді характеристики ферромагнітних глибинних гірських порід, але, звичайно, без уточнення кількісних співвідношень [74, 99].

Es genügt uns nicht zu wissen, wieviel Protonen und Neutronen im Kern sind. Wir möchten vielmehr auch ihre Anordnung kennen. – Нам не достатньо знати лише кількість протонів та нейтронів в ядрі. Навпаки, ми хотіли б знати їх розташування [75, 80].

Die meisten Sapropeltone dürften in der Tat keine größeren Erdölmengen liefern. – Більшість сапропелевих глин і справді не дають великої кількості нафти [75, 68].

Отже, за допомогою лексичних засобів вираження модальності можна сформувати думку читача та вплинути на його оцінку твору, що і є одними з основних завдань автора, та перекладача відповідно.

Висновки до 2 розділу

Модальні дієслова є однією з найсуперечливіших проблем англійської та німецької теоретичної граматики.

Актуальність вивчення різних аспектів такого мовного явища, як модальність, є очевидною, оскільки модальність є невід'ємною і однією з основних ознак речення. Модальність – функціонально-семантична категорія, яка виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації відправника повідомлення. Модальність є мовною універсалією, вона належить до числа основних категорій природної мови.

Семантико-граматичний аналіз речень із модальними дієсловами встановив, що труднощі перекладу модальних дієслів пов'язані з незбіжністю кількості та семантики модальних дієслів в англійській, німецькій та українській мовах; із відмінностями у функціональних характеристиках та з граматичною омонімією.

Думки дослідників щодо статусу модальних дієслів відрізняються. Одні вважають їх допоміжними дієсловами, а інші наголошують на тому, що вони є самостійними, повнозначними дієсловами.

Однією з найважливіших прагматичних характеристик науково-популярного тексту є модальність. Для текстів цього стилю характерна об'єктивна і подієва модальність. Наукова комунікація спрямована на эпистемику, коли автор виражає різну міру відповідальності за обґрунтованість твердження, висунуте припущення або за висловлену думку.

При перекладі модальних слів рекомендуються:

• не пропускати модальні слова (незважаючи на те, що створюється враження, ніби можна без них обійтися);

• не перекладати модальні слова, виходячи зі значень, що містяться в їхньому корені;

• необхідно відрізняти модальні слова від тих, що мають ту ж форму й пов’язаних з ним за походженням прислівників і сполучників.

ВИСНОВКИ

Багато вітчизняних і зарубіжних дослідників займалися розглядом категорії модальності і модальних дієслів. Ці аспекти лінгвістики і понині представляють інтерес для філологів. Оскільки досі не існує певного визначення категорії модальності і деякі її аспекти не до кінця висвітлені.

Розглянутий в цій роботі матеріал показує, що проблема модальності, як суб'єктивної і об'єктивної категорії, а також питання, пов'язані зі значеннями припущення модальних дієслів не вирішені до кінця. Таким чином, в майбутньому дискусії на ці теми для вирішення недостатньо освітлених питань неминучі.

Також з’ясувалося, що часто модальність передається за допомогою інтонації та наголосу, проте на письмі модальність частіше за все передається модальними дієсловами. Але це не означає, що ця мовна категорія проста і з нею не виникає ніяких труднощів, адже модальність – поняття багатоаспектне та має низку своїх особливостей. Для перекладача головним є вміння знайти в тексті оригіналу саме те, що прагне передати автор, і вже певними засобами відтворити це.

Точки зору мовознавців на категорію модальності відрізняються, що пояснюється неоднозначністю самого поняття модальності та її широким спектром значень. Різняться думки науковців і з приводу видів модальності.

Модальність диференціюється на об’єктивну і суб’єктивну. Суб’єктивна модальність, на відміну від об’єктивної, є факультативною ознакою висловлювання та виражається такими засобами, як: порядок слів, інтонація, лексичні повтори, модальні слова і дієслова, вигуки, вставні слова і словосполучення, вставні речення, порядок слів у реченні.

З’ясовано, що засоби вираження модальності не збігаються в мовах, що аналізуються. Так, в англійській та німецькій мові модальність найчастіше виражається через модальні дієслова, в українській та російській мовах – через часи, способи та модальні частки.

Специфіка кожного із літературних жанрів із характерними для них мовними стилями відображається, безумовно, на умовах перекладу. У науково-технічному стилі модальність має свої межі, тому з текстами цих стилів виникають свої труднощі.

Отже, перекладаючи тексти науково-технічного стилю, перекладач повинен бути обережним та уважним щодо формулювання речень та створення текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 1969. 607 с.

2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Едиториал УРСС, 2004. 571 с.

3. Адмони В.Г. Синтаксис современного немецкого языка. Наука, 1973. 367 с.

4. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. Издательство иностранной литературы, 1955. 416 с.

5. Беляева Е.И. Модальность и прагматические аспекты директивных речевых актов в современном английском языке. Москва, 1988. 32 с.

6. Бондаренко В.Н. Виды модальных значений и их выражение в языке. 1979. 54 – 61 с.

7. Валгина Н.С. Теория текста. Логос, 2003. 280 с.

8. Варенко Т.К. Мовні засоби вираження модальності у жанрі фентезі (на матеріалі романів С. Мейер). Харків, 2012. 136 – 140 с.

9. Виноградов В. В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. Москва, 1975. 217 с.

10. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке. Москва, 1950. 38 – 89 с.

11. Вус Н.Й. Модальність та її трактування у працях дослідників. Одеса, 2006. Вип. 12. 128 с.

12. Гладьо С.В. Семантико-когнітивний аспект показників емотивості англомовного художнього тексту. 2000. 72 – 81 с.

13. Гуревич В.А. Употребление модальных слов в современном немецком языке. 1959. 21 с.

14. Декало В.О. Дієслова модальності в сучасній німецькій мові. *Наукові записки*. 2011. Вип. 20. 49 – 56 с.

15. Дойль А.К. Пригоди Шерлока Холмса. 2006. 349 с.

16. Ермолаева Л.С. Типология системы наклонения в современных германских языках. 1977. 97 – 106 с.

17. Захаров В.П., Богданова С.Ю. Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов. Иркутск: ИГЛУ, 2011. 161 с.

18. Золотова Г.А. О модальности предложения в русском языке. 1962. 64 –79 с.

19. Золотова Г.А. Труды В.В. Виноградова и проблемы текста. 1995. 84 – 98 с.

20. Иванова И.П. Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник для студентов инст. и фак-тов иностр. Языков. 1981. 285 с.

21. Ионина А.А., Саакян А.С. Английская грамматика 21 века. Эксмо, 2012. 349 с.

22. Ільченко О.М. Етикет англомовного наукового дискурсу: монографія. ІВЦ «Політехніка», 2002. 288 с.

23. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову − І част. 1997. 299 с.

24. Карабан В.І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову. 1997. – 299 с.

25. Козловський В.В. До питання дефініції мовної модальності (На матеріалі сучасної німецької мови). 1990. 48 с.

26. Колшанский Г. В. К вопросу о содержании языковой категории модальности. Москва, 1961. 94 – 98 с.

27. Корольова Т.М. Механізми взаємодії лінгвістичних засобів при передачі модальних значень. 1989. 55 – 58 с.

28. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2001. 448 с.

29. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2001. 448 с.

30. Кресан Е.Я. Концепт в тексте: номинативные ракурсы в свете функционализма. 1999. 76 – 82 с.

31. Кресан Е.Я. Концепт в тексте: номинативные ракурсы в свете функционализма. Черкаси, 1999. 76 – 82 с.

32. Кривоновська Л.Л., Панасенко Н.І. Інтонаційні та граматичні засоби вираження модальних значень впевненості/невпевненості в структурах з прямою мовою (На матеріалі сучасної англійської мови). Львів, 1983. 56 – 64 с.

33. Крушельницкая К.Г., Попов М.Н. Советы переводчикам. 1992. 255 с.

34. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. Ленинград, 1979. 327 с.

35. Локшина Т.Ф. К проблеме выражения экспрессии в языке. Методологические и методические вопросы изучения германских и романских языков. 1984. 53-57 с.

36. Ляпон М.В. Модальность. Москва, 1997. 239 – 240 с.

37. Ляпон М.В., Караулов Ю.Н. Модальность. Русский язык : энциклопедия. Москва, 1997. 239 – 240 с.

38. Малявин Д.В. Способы выражения модальных отношений в английском и украинском языках. Одесса, 1986. 69 с.

39. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. 1948. 112 с.

40. Мещеряков В.Н. К вопросу о модальности текста. Москва, 2001. 99 – 105 с.

41. Мещеряков В.Н. К вопросу о модальності текста. 2001. 99 – 105 с.

42. Михеева В.Т. О прагматическом аспекте корреляции интонации и пунктуации в тексте. 1987. 5 – 11 с.

43. Немец Г.П. Актуальные проблемы модальности в современном русском языке. Ростов н/Д, 1991. 188 с.

44. Николина Н.А. Филологический анализ текста. Академия, 2003. 256 с.

45. Правдівцева Ю.С. Розкриття функцій модальності під час перекладу англійського тексту. *Наукові записки.*2014. Вип. 45. 308 – 310 с.

46. Пророкова В.М. Модальные частицы в немецкой разговорной речи. 1988. 127 с.

47. Ралдугіна К.О. Модальність як логіко-філософська та лінгвістична категорія. Запоріжжя, 2008. 156 – 161 с.

48. Рецкер Я.И., Ермолович Д.И. Теория перевода и переводческая практика. Р. Валент, 2006. 240 с.

49. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. 1974. 216 с.

50. Рецкер Я.И. Теорія перекладу і перекладацька практика. 2006. 240 с.

51. Роганова З.Е. Перевод с русского языка на немецкий: пособие по теории перевода для фак. 1971. 208 с.

52. Російсько – український словник іншомовних слів / уклад. Та голов. ред. А. Ярещенка. Харків, 1999. 392 с.

53. Саксонов А.А. Особенности перевода инструкций и пособий по применению. 2010. 34 с.

54. Селиванова Е.А., Кресан Е.Я. Ономасиологическое согласование как текстовая категория. Дніпропетровськ, 1998. 16 – 23 с.

55. Скибицька Н.В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронічний аспект). 2004. 21 с.

56. Сорощук Ю.В. / Категорія модальності в сучасному англомовному авторському дискурсі (на матеріалі творів Дена Брауна та Ніколаса Спаркса). Чернівці, 2016. 123 – 198 с.

57. Торопова Н. А. Логические и смежные классы слов в немецком языке. Иваново, 1986. 40 с.

58. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка. 1935 − 1940. 1056 с.

59. Шведова Н.Ю. Грамматика современного русского литературного языка. 1970. 513 с.

60. Шнитке Г.А., Эрлих Э.Б. Грамматика немецкого языка. 1996. 224 с.

61. Ярцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. 1990. 69 с.

62. Buscha A., Linthout G. Geschaftskommunikation, Kurscbuch Deutsch als Fremdshprache. 1997. 160 S.

63. Duden K. Die Grammatik. 1995. 863 S.

64. Duden K. Grammatik der deutschen Gegenwartsprache. 1962. 367 c.

65. Gladrow, Wolfgang u.a. Russisch im Spiegel des Deutschen. Frankfurt,1998. 354 S.

66. Eroms H.W. Syntax der deutschen Sprache. Berlin, 2000. 510 S.

67. Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik.Berlin, München: 1991. 734 S.

68. Helbig G., Buscha J. Deutsche Grammatik: Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. 1987. 738 S.

69. Helbig G., Buscha J, Deutsche Grammatik Langensheidt Verlaine. Berlin, 1993. 760 S.

70. Herbert Genzmer Richtiges Deutsch sicher und gut, Grammatik. Gondorm, 1993.

71. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. 1968. 519 S.

72. Kessel K. Reimann S. Basiswissen. Deutsche Gegenwartssprache. 2005. 276 S.

73. Sir Arthur Conan Doyle. The Adventures of Sherlock Holmes. England, 1994. 302 p.

74. Sommerfeldt K.E. Einführung in die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Niemeyer, 1998. 300 S.

75. Studienheft zu Sprachmittlerausbildung Russisch / Die deut schen Modalverben und ihre Wiedeegabe im Russischen. Leipzig, 1990. 280 S.

76. The Ukrainian: газета / за ред. Шумейко С. / Джерсі-Сіті, 2001. 84 с.

77. Welke K. Einführung in die Satzanalyse. Berlin, 2007. 373 S.

78. BBC Focus http://www.sciencefocus.com/

79. Шевченка Т. English – grammar. Граматика англійської мови. ENGLISH-GRAMMAR.COM.UA, 2010. URL: http://english-grammar.com.ua/- (Дата звернення: 19.12.2013).

80. Шолохова М.А. Модальные слова. LINGUISTIC.RU, 2007-2014. URL: http://linguistic.ru/- (Дата звернення: 20.03.2014).

81. Muradova I. Засоби вираження модальності при перекладі на українську науково-популярних текстів (на прикладі англійської та німецької мов). Міжнародна науково-практична студентська конференція «Євромови 2020».

82. New scientist http://www.newscientist.com/

83. Native English. Изучение английского языка. NATIVE – ENGLISH.RU, 2005. URL: http://www.native-english.ru/- (Дата звернення: 15.12.2013).

84. Сафонова Н. Еволюція поглядів на суб'єктивну модальність. URL: http://www.dspace.humanities.org.ua/dspace/bitstream/123456789/1161/1/Safonova_74 − 80.pdf.

85. Свобода газета української громади в Америці svoboda news.com/svwp/

86. Transformations of lexical units in the process of translation. URL: http://waucondastore.com/transformations-lexical-units-processtranslation

87. The *Ukrainian Quarterly*, No. 4, Winter 2017